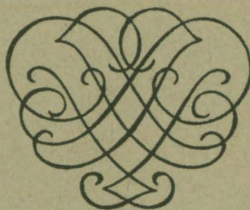

TIDSKRIFT
FÖR
HEMBYGDSVÅRD

UTGIVEN AV
SAMFUNDET FÖR
HEMBYGDSVÅRD

ÅRGÅNG 14 / 1933

FÖRSTA HÄFTET

Årsbok för hembygdsvård 1933

utsändes samtidigt med andra häftet av tidskriften.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

Docent I. ANDERSSON, Lund: *Våra arkiv.*

Sekreteraren i Jönköpings läns hembygdsförbund, fil. kand. Hj. BJURULF, Jönköping: *Hembygdsstudium och hembygdsvård i norra Småland samt Hembygdsmuseerna i Jönköpings län.*

Antikvar A. BUGGE, Oslo: *Tilbakeblik paa det antikvariske arbeide i Norge.*

Fastighetsdirektör A. DAHLBERG, Stockholm: *Stockholms stads småstugebyggen.*

Museumsdirektör G. F. DOW, Boston: *En amerikansk förening för hembygdsvård.*

Ingenjör A. FRIBERG, Jönköping: *Norra Smålands fornminnesförenings kulturhistoriska museum.*

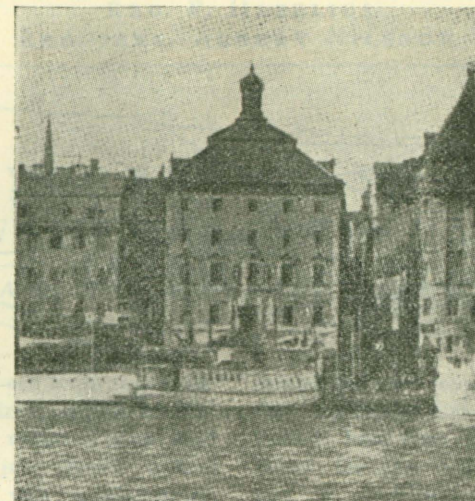
Museumsforstander P. HOLM, Aarhus: *Den gamle By i Aarhus.*

Sekreteraren i Tabergs Bergslags hembygdsförening S. LINDGREN, Norrahammar: *Tabergs bergslag.*

Docent W. NISSER, Uppsala: *Brahekulturen på Visingsö.*

Fil. d:r H. OSWALD, Jönköping: *Naturskydd i Jönköpings län.*

Professor A. L. ROMDAHL, Göteborg: *En hembygdshymn från medeltidens slut.*

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en särskild rabatt av intill 30 %.

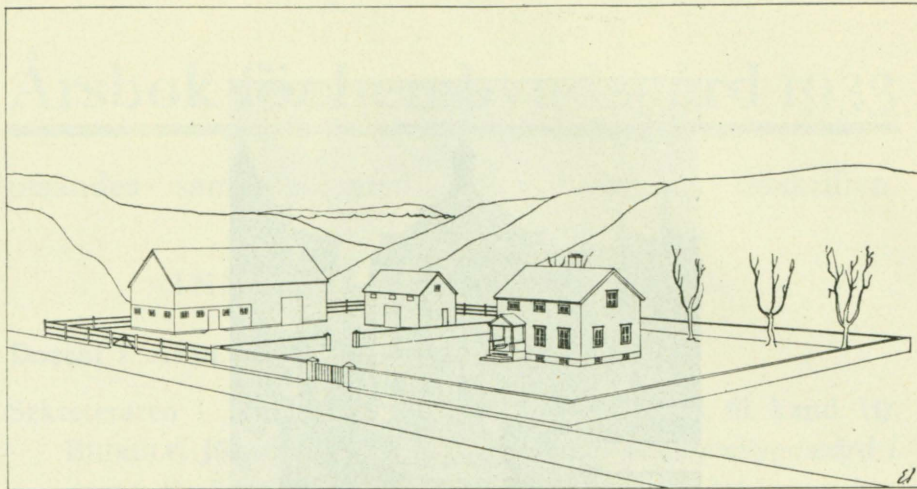
Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags löseegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade- m. fl. försäkringar.*

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

RITNINGAR TILL LANTMANNABYGGNADER

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Innehåller fullständiga ritningar, planer, genomskärningar
och fasader till 16 gårdar för olika trakter av Sverige.

Pris kronor 12: —

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisi-
tion hos Samfundets expedition kronor 9: —.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XIV, 1933

RED. F. HAZELIUS

HÄFTE I

RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

ÄR HEMBYGDSRÖRELSEN ALLTFÖR ENSIDIGT INRIKTAD?

NÅGRA REFLEKTIONER INFÖR FRAMTIDEN.

Hembygdsvården är ett omfattande begrepp och det blir därför också en hel mängd olika ting, som rymmas inom dess ram. Kanske är det just därför endast helt naturligt att en viss specialisering i praktiken kommer att göra sig gällande.

I stort sett skulle man kunna säga, att hembygdsvården arbetar på två linjer dels för att skydda och bevara natur- och kulturminnen dels att sörja för att nyanläggningar och omdaningar utföras med tillräckliga hänsyn tagna till miljön och bygdens förutsättningar. Inom kulturhistorisk hembygdsvård rymmer sig intresset för vår förhistoria eller vår historiska kultur antingen det gäller det kyrkliga området, högre ståndskulturen eller allmogekulturen. Hembygdsvårdens uppgift blir här ofta att till museer och arkiv rädda resterna av allt fortare försvinnande kulturföreteelser, som kanske annars snart skulle vara spårlost borta utan att ge oss möjligheter till en riktig historisk uppfattning av gångna tider. I detta räddningsarbete har den svenska hembygdsvården redan gjort en stor och påtaglig insats i intimt samarbete med ledande vetenskapsmän och centrala institutioner. Då och då har det väl blivit en smula dragkamp mellan lokala intressen och vetenskapliga centralisationskrav och man har

ibland haft en mycket klar känsla av att den kulturhistoriskt inriktade hembygdsvården kan vara ett tveeggat svärd icke minst för den kulturhistoriska vetenskapen. I stort sett har dock den breda hembygdsvården förstått och förstår lyckligtvis allt bättre att på ett riktigt sätt hålla kontakt med de vetenskapliga fackmännen och de centrala institutionerna. Utan fackkunskap skulle man här lika litet som på andra områden nått långt.

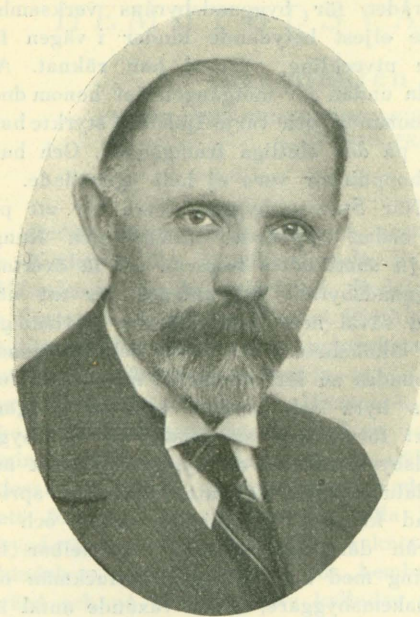
Hembygdsvårdens andra linje har mera direkt nyttokaraktär. Här gäller arbetet nutiden och framtiden, om det i förra fallet närmast gällde gångna tider. Om hembygdsvården skall rätt fylla sitt ändamål, får den säkerligen heller aldrig glömma de stora uppgifter den har i nutiden och framtiden. Den måste slå en bro mellan gammalt och nytt. Den måste rädda värdena i en gammal kultur och låta dem uppstå i livsdugliga former i en ny. I en brytningstid sådan som den närvarande är emellertid förbindelselänken mellan gammalt och nytt icke alltid obruten. Mycket av det gamla, om än aldrig så bra för sin tid, är ohjälpligt föråldrat och oavvänderbart. Låt oss då icke, drivna av en verklighetsfrämmande romantik, sträva att trots detta få behålla det, som icke passar oss. Det måste gå till museerna, vandra

över i kulturhistorien. Men vi få heller icke tappa intresset för nutiden och dess hembygdsvårdsproblem därför att vi måste släppa mycket av det gamla. Det återstår ingenting annat än att se sig om efter någonting nytt. Och om det då finnes livsdugliga former, som passa för vår tid och vårt land, så böra de komma till användning oberoende av i vilket land de först sett dagen. Vad det kommer an på är endast, om de äro lämpade för våra förhållanden och för oss, och att avgöra detta är den sunda hembygdsvårdens uppgift. Allt prat om import av utländskt såsom något ovärdigt oss är och förblir obefogat i ett land, som ligger i världsdelen utkant och som i alla tider importerat utländskt. Hembygdsvården kan fördenskull icke vara fientligt inställd varken till det nya eller det importerade. Men den bör ha en kritisk inställning och däri ligger dess styrka. Dess uppgift är att av allt det nya, som tränger sig på oss, taga vara på det bästa och ändamålsenligaste.

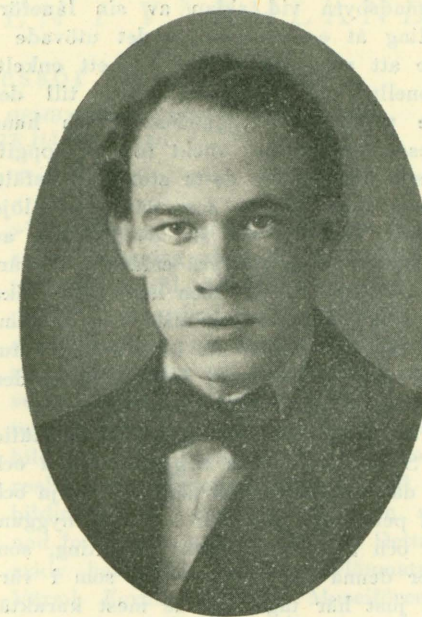
Ser man på den breda, svenska hembygdströrelsen så är det ett påtagligt faktum, att den kulturhistoriska inriktningen är den dominerande. Programmen upptaga väl alltid i en eller annan form även den

andra sidan, men det som genomgående besjalar arbetet och ger de stora resultaten, är det kulturhistoriska intresset. Hembygdsvården för nutid och framtid handhaves framförallt av Samfundet för hembygdsvård och mera speciella samman slutningar. Denna arbetslinje inom hembygdsvården har ännu icke tillräckligt hunnit förankra sig ute i bygderna på samma sätt som kulturhistorien och museiväsendet. Men om den inte med det snaraste har förmåga att nå denna förankring, innebär det utan tvivel en stor fara för hembygdsvården som sådan. Den kommer då aldrig att helt lyckas i sin uppgift att slå bron mellan gången tid och nutid och den kommer att få nöja sig med kulturhistorien. Kanske ligger här i fördold en annan oerhört viktig faktor. Det klagas allmänt på att ungdomen saknas inom hembygdsvårdens led. Det hotar att bli gammelmansvälde. Den som känner den nutida ungdomen en smula vet också, att den aldrig kommer att låta enrollera sig i leden, så vitt icke hembygdsvården först resolut tagit steget ut i nutiden och skakat av sig en viss ensidig, kulturhistorisk esteticism.

provinserna som Samfundet för hembygdsvård har han ägnat sina krafter. Han var en av initiativtagarna och bildarna av Bara härads hembygdsförening 1921 och var dess vice ordförande till sin död. Han var också ordförande i Skånska föreningen för byggnadskultur vid sin död. Då Skånes hembygdsförbund bildades 1928 var han en av dem, som gingo i teten, och det var en naturlig sak, att han skulle bli det nya förbundets första ordförande. Denna post måste han avsäga sig 1930 på grund

Sven Linders.

Rolf Bolin.

av en alltmer hopande arbetsbörda. Samfundet för hembygdsvård har i Sven Linders alltid haft en trogen anhängare, och han har inom samfundet utfört ett värdefullt arbete särskilt som ordförande i styrelsen för byggmästareskolan på Hvilan. Han var samfundets hedersledamot sedan 1928.

För allmänheten var väl Sven Linders mest känd genom sina stora insatser i vårt politiska och kommunala liv. Två gånger har han varit svensk jordbruksminister. Landstingets ordförande var han sedan 1919 domänintendent sedan 1918. Men vid sidan om den politiska och kommunala gärningen ligger hans arbete för hembygdsvården, kanske mindre känd men icke mindre uppskattad av dem, som där stodo honom nära. Det var kanske också en gärning, som låg honom själv närmare, eftersom den gällde hembygden och hembygds-

vården i Sverige, i Skåne och ända till blommorna i den egna trädgården.

Sven Linders var född i Nevitshög den 14/2 1873. Han efterlämnar som närmast sörjande maka, född Gudmundsson, samt fem barn.

ROLF BOLIN

Den 14 februari 1933 avled hastigt och oväntat föreståndaren för Samfundets för hembygdsvård byggnadsbyrå i Stockholm arkitekten Rolf Bolin i en ålder av 37 år.

Sin befattning hos samfundet hade han innehaft sedan år 1927, men redan dessförinnan hade hans verksamhet kommit att beröra det område, som företrädesvis ligger inom samfundets intressesfär, nämligen den lantliga eller i varje fall icke utpräglat stadsmässiga bebyggelsen. Arkitekt Bolin hade under längre tid tagit verksam del i det arbete, som Statens

IN MEMORIAM

SVEN LINDERS

Sven Linders är död. Många komma därigenom att sakna en trogen arbetare och en vittfamnande ande. Hans bortgång är en oersättlig förlust på många områden. Bredvid sin dagliga gärning och sina många offentliga uppdrag hann Sven Linders även att göra en lugn men stor och värdefull insats för den svenska hembygdsvården i stort som i smått. Såväl hembygdssammanslutningarna i den egna

byggnadsbyrå vid sidan av sin låneförmedling åt egnahemsbyggandet utövade i syfte att väcka förståelse för ett enkelt, rationellt och därigenom också till det yttre tilltalande byggnadssätt, och hans intresse blev därvid väckt för de uppgifter som ligga inom detta stora arbetsfält. Liksom varje annan, som där sökt plöja en fåra, fick han vid sitt övertagande av samfundets byggnadsbyrå erfara hur svårarbetat detta fält är, men hans alltid lika ljusa syn på tingen och fasta tro på framtiden hjälpte honom att bevara den entusiasm och arbetsglädje, varförutan handen vid plogen snart mister sin kraft.

Rolf Bolin var sedan tio år anställd hos Stockholms stads byggnadsnämnd och fick där tillfälle att på nära håll följa och även personligt taga del i den husbyggnadens och stadsbyggnadens utveckling, som under denna tid ägt rum och som i vårt land just här tagit sig de mest karaktäristiska uttryck. Med livligt intresse och sympati följde han denna nydaning, och som praktiserande arkitekt fann han tillfälle att i icke ringa utsträckning själv pröva och i handling omsätta den nya tidens tankar. Hans psyke var i själva verket ej oemottagligt för oprövade experiment och luftiga spekulationer, men just den nära kontakten med landsbygdens jordbundna behov och enkla byggnadsproblem förskaffade honom en fast förankring i den karga verkligheten.

Sedan åtskilliga år tjänstgjorde Bolin såsom ledare av samfundets byggnadstekniska kurser ute i landet, en uppgift för vilken han ägde goda förutsättningar och som tilldrog sig hans stora intresse. Tidigare undervisade han vid Tekniska skolan i Stockholm och sedan några år var han anställd som lärare vid Hantverksinstitutets yrkesutbildningskurser. Genom sin verksamhet som lärare kom Bolin i god förbindelse med ett stort antal unga yrkesmän, men svårigheten att i tillräcklig omfattning uppnå kontakt med de byggande ute i landet och därigenom vidga

området för byggnadsbyråns verksamhet lade eljest betydande hinder i vägen för den utveckling, varmed han räknat. Att falla undan för motgången var honom dock främmande, och varje ljusning styrkte hans tro på den slutliga framgången. Och hans förhoppningar voro ej helt ogrundade.

När Statens byggnadsbyrå för ett par år sedan upphörde, tillmötesgick Kungl. Maj:t samfundets begäran att få övertaga byggnadsbyråns typitningar för att därmed såväl som med råd och anvisningar gå allmänheten tillhanda, och därigenom öppnades en förbindelseled mellan samfundets byrå och landets egnahemsbyggare. Kort förut hade samfundet till sin byggnadsbyrå anslutit en byggnadsteknisk materialutställning för att därigenom sprida ökad kunskap i tekniska frågor, och då byrån därigenom bragts i omedelbar beröring med alla de byggnadsfackmän och egnahemsbyggare, som i växande antal besöka utställningen eller bevista de föredrag som där avhållas, har detta också lett till ett ökat anlitande av samfundets byggnadsbyrå.

Mitt under denna löftesrika utveckling och ivrigt sysselsatt med planer på en vidgad verksamhet rycktes Rolf Bolin bort i sin kraftigaste ålder. Hans arbetsdag blev kort, men det samlade resultatet av hans verksamhet spänner efter vanliga beräkningar vida utöver den korta levnadsdagens mått, ty han ägde en sällsynt arbetsförmåga och en aktivitet, som ej visste av några oöverkomliga hinder. På det arbetsfält, som öppnades honom inom Samfundet för hembygdsvård kommo dessa egenskaper väl till sin rätt, och hans oegennyttiga gärning i samfundets tjänst är förtjänt att ihäggkommas med tacksamhet.

Rolf Bolin var född i Folkärna i Dalarna. Efter avlagd studentexamen i Uppsala genomgick han Tekniska högskolan och fullbordade sina studier vid Konstakademien. Gift sedan några år efterlämnar han maka och två små barn.

HEMBYGD SVÅRDEN I VÄRMLAND

Av Intendenten Professor Helge Kjellin

(VÄRMLANDS HEMBYGDSFÖRBUND OCH HEMBYGDSFÖRENINGAR I VÄRMLAND.
FORTS. FRÅN SJÄTTE HÄFTET 1932.)

Redan hösten 1921 vidtogos anstalter i Karlstad för åstadkommande av ett *Värmlands Hembygdsförbund*. Redaktören i Karlstads-Tidningen Wenzel Björkhagen, tillika skald, målare, ivrig nykterhetsman, outröttlig föredragshållare, m. m. — vars grav å hembygdssocknens, Hammarö, kyrkogård av vänner försetts med en vacker minnesvård — var den ledande själen i dessa förarbeten för åstadkommande av ett förbund, som kunde ena alla hembygdsvänner i Värmland. Han anknöt förbindelser med Samfundet för hembygdsvård och på hans initiativ kallades såväl detta samfunds ordförande Karl Starbäck som arkitekten John Åkerlund i och för föredrag till ett förberedande möte i Karlstad, där Björkhagen uppläste en av honom författad prolog och där däv. rådmannen, numera borgmästaren Erik Lundblad, arkitekten E. G. Karlgren och byggmästaren Olof Wästlund fungerade som värdar. Vid detta möte beslöts bildandet av Värmlands Hembygdsförbund, vilket konstituerades våren 1922 varvid också valdes en styrelse på 16 personer med lasaretsöverläkaren Per Clarholm som ordf. och redaktören Wenzel Björkhagen som sekreterare. På grund av den senares alltför tidiga bortgång blev detta förbund emellertid aldrig vad initiativtagaren hade avsett. Arbetet avstannade, och vid förbundets årsmöte den 7 juli 1927 beslöt det hemställa hos Värml. Fornminnes- och Museiförening om att få uppgå i denna med skulder och tillgångar. De senare utgjordes av en modell av John Ericssons monitor nr 2, några böcker samt ett Frödingsbrev och restupplagan av en av förbundet år 1923 utgiven årsskrift

»Värmland»; skulderna belöpte sig, när sammanslagning den 20 aug. 1928 kom till stånd, till 2.474:28 kr. Förbundets planer på anordnande av timmermans- och snickarekurser, på utarbetande av en serie typitningar till samlingshus, på inventering av provinsens natur- och kulturtillgångar och på uppläggande av ett bildarkiv för Värmland hava alltså icke realiserats, fränsett bildarkivet, till vilket bildinsamling i samband med en anordnad fotografisk pristävlan skett. Detta bildarkiv har dock aldrig överlämnats till Värml. Fornminnes- och Museiförening i samband med förbundets uppgående i denna, ej heller hava förbundets protokollshandlingar företetts eller senare kunnat erhållas.

Redan den 29 juni 1928 konstituerades emellertid vid sammanträde i Väse mellan representanter för olika hembygdsföreningar och hembygdsvårdsintresserade ett nytt *Värmlands Hembygdsförbund*. Detta har visat sig livskraftigare än det föregående. Då ett samarbete givetvis var önskvärt mellan förbundet och Värml. Fornminnes- och Museiförening, hemställde förbundet hos föreningens ordf., landshövdingen Abr. Unger, att han jämväl ville vara ordf. i förbundet. Då vissa krafter inom föreningen, särskilt det likviderade äldre hembygdsförbundets ovannämnde ordförande, icke önskade ett samgående på andra villkor än att även det nya hembygdsförbundet uppginge i fornminnesföreningen, och detta givetvis rönt starkt motstånd inom förbundet, vilket delvis bildats i, om ickså icke direkt opposition, så dock en viss misstro till den gamla föreningen, enades man till slut vid för-

bundsmöte i Torsby den 13 juni 1929, varvid landsh. Unger och Värmlands museums intendent närvaro som representanter för föreningen, om föreningens anslutning till det nybildade förbundet under förutsättning av att föreningens ordf. samt museets intendent jämväl skulle bli resp. ordf. och förste sekreterare i förbundet. Överenskommelsen har sedan bekräftats av föreningen. Sätillvida var en enhetsfront uppnådd för hembygdsvårdsarbetet inom Värmland. Vice ordf. i förbundet är rektorn för Folkliga Musikskolan i Arvika Valdemar Dahlgren, andre sekreterare och tillika den hittills drivande kraften inom förbundet överläraren i Väse G. Hörberg. skattmästare är ordf:n inom Ekshärads hembygdsförening fröken Signe Borlind.

Värmlands Hembygdsförbunds uppgifter äro, enligt dess omredigerade stadgar: att verka för spridandet och ökandet av kunskapen om och kärleken till den värmländska hembygden, och detta syfte vill förbundet nå genom:

1. att arbeta för tillkomsten och stärkandet av lokala sammanslutningar i förbundets syfte.

2. att tillhandagå med sakkunnig hjälp ifråga om hembygdsarbetet.

3. att medverka till igångsättandet av lokalt eller speciellt hembygdsarbete, vidmakthållande av säregna uttryck av materiell och andlig bygdekultur, räddning och fridlysning av märkliga natur- och kulturminnen av alla slag samt att vid behov ingripa, om redan påbörjat arbete i denna riktning hotar att avbrytas eller nedläggas.

4. att — där så kräves — i samarbete med centrala institutioner på hithörande områden bedriva en allsidig hembygdsforskning, natur- och kulturvård samt att med alla medel verka för att av tids- eller samhällsförhållandena påkallade förändringar och nydaningar uppbäras av kunskap om och hänsyn till hembygdsarbets egenart och förpliktelser, och

5. att genom kurser och föreläsningar

och för övrigt med alla lämpliga medel sprida upplysning om och väcka intresse för allt vad till hembygdsvård hör.

Hembygdsförbundets angelägenheter handhavas av fullmäktige, utsedda av till förbundet anslutna hembygdsföreningar och institutioner, och dessa fullmäktige utse på årsmöte en styrelse, bestående av 20 ledamöter och 10 suppleanter, i vilken styrelse dock ingå även de enligt stadgarna självskrivna ordföranden i Värmlands Fornminnes- och Museiförening och intendenten vid Värmlands museum samt dessutom den ledamot jämte suppleant, som Riksantikvarien, Värmlands läns landsting och Värmlands läns hushållningssällskap äga att var för sig utse. De ovannämnda fullmäktige utses på följande sätt: Varje till förbundet ansluten förening eller institution äger utse en fullmäktig samt däröver för varje fullt 50-tal medlemmar ytterligare en, dock högst fem fullmäktige.

Till Värmlands Hembygdsförbund äro numera (d. 1/1 1933) anslutna — utom Värmlands Fornminnes- och Museiförening — provinsens samtliga 30 hembygdsföreningar, Föreningen Värmlands Hemslöjd, Jordbrukare-Ungdomens Förbunds Värmlandssektion, Värmländska Ungdomsringen för bygdekultur samt Värmlands naturhistoriska förening.

Samtidigt med konstituerandet den 29 juni 1928 av detta Värmlands Hembygdsförbund, vilket är anslutet till Samfundet för hembygdsvård, hade på initiativ av Väse hembygdsförening en hembygdskurs anordnats i Väse av Värmlands nation i Uppsala, med stöd av Föreläsningsbyrån vid Uppsala Universitet. Liknande hembygdskurser hava sedan anordnats genom förmedling av Värmlands hembygdsförbund: år 1929 i Torsby och Sunne, år 1930 i Ekshärad, år 1931 i Molkom samt år 1932 i Säffle. Genom Värmlands hembygdsförbunds förmedling har dessutom Samfundet för hembygdsvård anordnat följande byggmästarekurser: 1930 i Arvika (13 deltagare), 1931 i Molkom (18 delta-

gare) och 1932 i Torsby (15 deltagare). I samarbete med Svenska kyrkans diakonistyrelses konstutskott har hembygdsförbundet d. 15—18 juli 1929 i Karlstad anordnat en instruktionskurs i kyrklig konst och konstvård. Härvid behandlades sådana ämnen som »Våra kyrkliga textiliers vårdande», »Värmlands kyrkliga konst», »Nytida restaureringsfrågor» samt »Våra kyrkogårdars vård».

Förbundet har vidare yttrat sig över av Värmlands nation i Uppsala utarbetat förslag till P. M. för hembygdskurser, utarbetat normalstadgar för hembygdsföreningar, till hembygdsföreningarna utsänt prov på och uppmaning att anskaffa såväl accessionskatalog som lappkatalog av den typ, som införts på Värmlands museum, vilket också haft till följd, att de flesta hembygdsföreningar genom Värmlands museums förmedling låtit anskaffa dylika för ernående av ett enhetligt katalogiseringssystem i Värmland; dessutom har förbundet på förslag av Väse härads och Ölme sockens lärareförening inriktat sig på att söka åstadkomma en mera värmländsk betoning av slöjdundervisningen i landskapet samt att utgiva en serie mönsterblad för flickslöjden. Denna senare hemställan har lett till utgivandet genom Föreningen Värmlands Hemslöjd av ett redan i andra upplagan föreliggande vackert och instruktivt häfte med från gamla värmländska märkdukar m. m. hämtade korsstygnbroderier. Planer på anordnande av kurs i hembygds-känndom för lärare, på åtgärder för den unisona sångens höjande, på en föredragsbyrå till hembygdsföreningarnas tjänst, på en kurs i museiteknik för föreståndarna för hembygdsföreningarnas samlingar m. m. hava varit före, varjämte underhandlingar förts med Svenska Naturskyddsföreningen angående anordnande av föreläsningar i naturskydd hos de olika hembygdsföreningarna samt om utförande av en inventering av landskapets naturminnen och utgivande av en sådan landskapsbok, som i Natur-

skyddsföreningens årsberättelse 1929—1930 omförmäles.

Förbundet har också inriktat sig på åtgärder för event. inköp och restaurering av en i Smedbyn i Kila s:n liggande herrgårdsbbyggnad med tillhörande två par främre flyglar, fordom tillhörig familjen von Echstedt, numera ödegård och utsatt för förfall.

Värmlands Hembygdsförbund har av Värmlands läns landsting tillerkänts ett anslag å 500:— kr. för såväl år 1932 som 1933. Förbundets inkomster och utgifter balanserade år 1931 å 850:44 kr., och dess behållning vid 1931 års slut utgjorde 44:47 kr.

Förutom Värmlands fornminnes- och museiförening, den äldsta föreningen i landskapet, funnos vid 1932 års slut s:a 32 fornminnes- och hembygdsföreningar i Värmland. Medräknas även Karlskoga bergslags hembygdsförening, bildad redan år 1922 men fr. o. m. år 1930 ansluten till Örebro läns hembygdsförbund, utgjorde landskapets hembygdsföreningar 31. Hembygdsföreningsrörelsens tillväxt åskådliggöres av nedanstående kronologiska tabell:

År 1904 Västra Värmlands fornminnesförening (= Arvika museum).	1
» 1911 Fornminnes- och slöjdföreningen Nordmarksstugan	1
» 1921 Ransäters hembygdsförening	1
» 1922 Filipstads Bergslags, Karlskoga Bergslags och Lekvattnets hembygdsföreningar	3
» 1923 Ekshärads, Fryksände, Sunne, Vitsands-Nyskoga samt Övre Ulleruds hembygdsföreningar (den senare nybildad 1931)	5
» 1924 Järnskogs samt Näs-Gillbergs häraders hembygdsföreningar. (Av dessa har Näs-Gillbergs häraders hemb.-fören. år 1930 uppdelats på 2: Gillberga-Långseruds samt Säfflebygdens hembygdsföreningar).	2
» 1925 Gräsmarks hembygdsförening	1

- » 1926 Kristinehamnssortens hembygdsförening (fr. o. m. år 1931 med förändrat namn Kristinehamns och Varnums hembygdsförening) och Väse hembygdsförening 2
- » 1927 Brattfors och Dalby hembygdsföreningar 2
- » 1928 Hammarö, Rämens, Sunnemo och Östmarks hembygdsföreningar 4
- » 1929 Alsters, Mangskogs och Nyeds hembygdsföreningar 3
- » 1930 Lysviks, Nedre Ulleruds och Svan-skogs hembygdsföreningar samt genom delning av Näs-Gillbergs hembygdsförening och därvid ny-tillkommen Gillberga-Långseruds hembygdsförening. 4
- » 1931 Stora Kils hembygdsförening 1
- » 1932 Nors och Silbodals hembygdsföreningar 2

S:a hembygdsföreningar vid 1932 års slut 32

Alsters hembygdsförening (Skr. kontor Erik Ulfenberg, Ulfby). Föreningen har sedan sin tillkomst genom vissa av sina medlemmar ägnat sig åt insamling av dialekt och folkminne m. m.

Brattfors hembygdsförening (Skr. och ordf. kyrkoherde Karl Lagerlöf, Värml. Brattfors). Föreningen har inköpt en manbyggnad från 1800-talets början, avsedd att uppföras som hembygdsgård. Föreningen saknar dock ännu lämpligt tomtområde.

Dalby hembygdsförening (Skr. folkskollärare Ingvar Larsson, Dalby, Långav). Föreningen äger vissa samlingar som tills vidare förvaras i »Gamla ålderdomshemmet».

Ekshärads hembygdsförening (Skr. jägmästare G. Brolin, Ekshärad). År 1928 invigdes föreningens hembygdsgård, f. d. gästgivaregård från Skogagårdarna, vilken flyttats till Kyrkheden. Gården är en rödmålad envåningsbyggnad under torvtak med inredning av ståtliga älvdalsmöbler och med typiska öppna spisar.

Filipstads Bergslags hembygdsförening

(Skr. folkskollärarinnan fr. Gerda Edlund, Filipstad). Föreningens samlingar uppgå till 1.630 föremål. Föreningen har som gåva fått emottaga den gamla vackra Lesjöforsgården i Filipstad.

Fryksände hembygdsförening (Skr. folkskollärarinnan fr. Ingeborg Lindelöf, Fryksände, Torsby). Under hembygdsföreningen sorterar ett särskilt hemslöjdsutskott för upplivande av ortens äldre hemslöjd. Utom sina fester brukar föreningen anordna ett antal arbetsaftnar och de därvid tillverkade slöjdalsterna försäljas till föreningens förmån. Hemslöjdsutskottet har sysselsatt ett stort antal personer i trakten med vävning, smide, träslöjd, korgarbete och dyl. Föreningen har dessutom anordnat en hembygdskurs och en byggmästarekurs. Föreningens hembygdsgård, vilken invigdes 1928, har förlagts å Kollsberg, en berggudde, som skjuter ut i Fryken mellan dess båda tillflöden Rördälven och Ljusnan. Hembygdsgården har redan ett flertal byggnader till största delen skänkta till föreningen av intresserade privatpersoner. Hembygdsgårdens föreståndare är Herr G. H. Arrhénborg som katalogiserat föreningens till 204 nummer uppgående samlingar. Föreningen har under åren 1929 och 1930 utgivit en publikation »Fryksände förr och nu».

Gillberga-Långseruds hembygdsförening (Ordf. och sekr. kamreraren Torsten Erikson, Värml. Nysäter). Föreningen planerar uppförandet av en hembygdsgård mellan Värml. Nysäters ättehög och landsvägen i grannskap av Nysäters gamla, förr vittberömda marknadsplats.

Gräsmarks hembygdsförening (Skr. kyrkoherde Lennart Brink, Gräsmark). Redan 1926 invigde föreningen sin hembygdsgård då bestående av en rökstuga. Sedan dess har tillkommit en s. k. svenskstuga från omkring 1800, en uthuslänga med loft, en stallbyggnad, en badstu, en skvaltkvarn m. m. Hembygdsgårdens samlingar uppgå till omkring 400. Föreningen har även utbildat en egen musikkår.

Hammarö hembygdsförening (Skr. fru Olga Larsson, Hammarö). Föreningens hembygdsgård invigdes 1931. Den utgöres av den gamla »Sockenstugan». Föreningen har bidragit vid framtagande och restaurering av medeltidsmålningar och stavkyrkorester i kyrkan. Föreningens samlingar, c:a 200 föremål, har katalogiserats och även delvis konserverats efter anvisningar från Värmlands museum. Föreningen har fortsatt de av Värmlands museum år 1930 påbörjade bygdeundersökningarna, utförda av fröken Sigrid Kjellin, Stockholm. Resultatet av dessa undersökningar kommer att användas för vandringsutställningar framför allt mellan bygdens egna skolor för att därvid tjäna undervisningen i hembygdsvård.

Järnsbogs hembygdsförening (Skr. herr Henning Peterson, Beted). År 1925 invigdes hembygdsgården i Hajom, som särskilt år 1932 undergått betydande renoveringar. Under de senaste åren har man varit sysselsatt med att katalogisera och ordna föreningens rikhaltiga samlingar, för närvarande omkring 3000 föremål. Förutom huvudbyggnaden, ursprungligen en bondgård, hör till hembygdsgården även en loge, en kölna, en stolpbod och en »smedkuja» från stångjärnssmidets dagar vid Koppom. I föreningens samlingar ingå bl. a. en manuskriptsamling, betitlad »Fragment till Värmlands historia» och skänkt av framlidne hedersledamoten ingenjören Knut Haldin, Stockholm. Föreningen har beslutat att igångsätta bygdeundersökningar. Föreningen samarbetar livligt med Värmlands museum, Värmlands hemslöjd och socknens J. U. F.-avdelning.

Stora Kils hembygdsförening (Skr. lärare Ivar Björkman, Trångstad.) Föreningen bildades i slutet av år 1931 men konstituerades den 23 jan. 1932. Den har uppdelat sin verksamhet i 5 grupper: 1) fornlämningar, 2) dialektuttryck och bygdehistorier, folkminnen, sägner och visor, 3) äldre byggnader, redskap, verktyg och övriga föremål, 4) kulturalster samt 5) na-

turskydd. Vid det konstituerande mötet uppdrog dessutom föreningen åt f. överläraren G. Moberg att skriva skolans, event. hela socknens historia.

Kristinehamns och Varnums hembygdsförening (Skr. komminister K. A. Lund, Kristinehamn.) Föreningen bildades 1926 men förändrades och antog sitt nuvarande namn 1931. Föreningen äger i Kristinehamn dels en kopparslagerverkstad med fullständig inredning, den s. k. Blombergsgården vid S. Staketgatan, dels i östra delen av staden den s. k. Mellankvarn, en gammal vattenkvarn med tillhörande tvåvånings bostadshus samt en stolpbod. Stadsfullmäktige hava till föreningen upplåtit såväl kvarnen med byggnader som ett stort markområde, där ytterligare anläggningar kunna göras och festligheter hållas. Hembygdsgården blir i detta fallet idealisk, enär kvarnen fortfarande kommer att drivas för föreningens räkning, ehuru utarrenderad till en mjölnare, som bebor boningshuset. Kvarnhuset har under ledning av andra stadsingenjören G. Norlin år 1932 grundligt restaurerats. Anslag har beviljats till fotografering och uppmätning av äldre gårdar i staden. Till kostnaden för resande av en minnesvård över den s. k. Lantvärnsgraven och Nerike-Värmlands regementes övningsplats har föreningen bidragit med 200 kr. Genom föreningens försorg har vidare området kring runstenen vid Gärdsberg uppsnygats och stenen rests riktigt.

Lekvattnets hembygdsförening (Skr. herr Axel Eklöv, Attisnäs, Lekvattnet.) I dec. 1932 kunde denna förening fira sitt 10-årsjubileum, vilket också skedde med en anslående vinterfest i den på en höjd liggande hembygdsgården, vars finska namn »Käärmen-Kynnas» av befolkningen ändrats till enbart »Kynna». Denna, som invigdes 1924, består av en äldre del, rökstugan med sin kolossala spis och en kove samt förstuga, och en senare tillbyggd ytter- eller svenskstuga, vilken användes som samlingssal. Rökstugan härrör från

1730-talet. Föremålsantalet vid 1931 års slut utgjorde 210. Hembygdsgårdens förestandare är herr Johan Johansson, Käcktorp. Den sammanhållande kraften i föreningen är dock ordf. herr Albin Johnsson, tillika föreningens stiftare. Både han och flera av föreningsmedlemmarna hava frivilligt arbetat med såväl flottningen av timret till svenskstugan som med dess övriga transport och med stugans uppförande. Till hembygdsgården höra också ett par uthusbyggnader. Herr Per Andersson i Örtjärnshöjden har till föreningen efterlämnat en samling skrifter och uppteckningar rör. socknens tidigare historia.

Lysviks hembygdsförening (Skr. folkskollärare A. Nilsson, Lysvik.) Föreningen har å åsen väster om kyrkan, men en storlagen utsikt över Fryken, inköpt en 2,000 kvm. stor tomt, där kommunens gamla sockenstuga återuppförts, och med sina präktiga, stora rum ger den föreningen såväl tillräckliga samlingslokaler som utrymmen för dess samlingar. Byggnaden har förr också tjänstgjort som skolkus. Man planerar också en säteranläggning på en bredvidliggande höjd.

Manskogs hembygdsförening (Skr. herr Anders Andersson, Gylterud, Mangskog.) År 1931 skänkte ordf., herr Alfred Bryntesson en tomt i Takene till den blivande hembygdsgården, vars första byggnad kommer att utgöras av en stuga Nedre Pålstorp från Bjurbäcken, som 1932 skänkts till föreningen av Billeruds A.-B. Denna byggnad är en i två våningar uppförd bondstuga från 1840-talet. Som föreningens rådgivare i byggnadsfrågor fungerar arkitekt Ludvig Mattson, Arvika.

Nedre Ulleruds hembygdsförening (Ordf. och sekr. organist Fr. Sjökvist, Deje.) I gården Västerås i Dömle, där grosshandlare Runestam kostnadsfritt för tre års tid upplåtit 2 rum och kök, vilka av föreningen renoverats och inretts såsom en gammalgård, har föreningen hittills förvarat sina c:a 250 föremål. År 1932 erhöi dock föreningen en parstuga från Kugg-

heden, vilken i början av år 1933 flyttades till sin nuvarande plats.

Nors hembygdsförening. Föreningen har planer på att förvärva en av socknens äldre herrgårdar som hembygdsgård. Föreningen bildades först 1932 men inom socknen har länge funnits ett levande hembygdsintresse, vilket bl. a. tagit sig uttryck i restaurering och konservering av kyrkliga föremål.

Nordmarkens hembygdsförening. (Ordf. och sekr. läraren Karl A. Östlind, Töcksfors). Redan 1912 uppförde föreningen en »lillstuga» av liggande stockvirke, som inrymmer de flesta av föreningens c:a 1.000 föremål. Över dessa ha såväl accessionskatalog som kortregister upplagts. Sedermera har tillkommit en kölna, en »storstuga», en badstu samt en visthusbod med inredning. Föreningen har fått mottaga såväl kommunala anslag som donationer för sin verksamhet.

Nyeds hembygdsförening. (Skr. folkskollärare C. Bjarke, Bergstorp, Molkom). Föreningen har tagit initiativet till bildandet av en blandad kör, »Nyeds hembygdskör». Genom anslag från Samfundet för hembygdsvård kunde föreningen år 1931 anordna en byggmästarekurs vid Molkoms folkhögskola. Samma år anordnade föreningen tillsammans med Värmlands hembygdsförbund och Värmlands nation i Uppsala en hembygds kurs vid folkhögskolan. På initiativ av professor Helge Kjellin har ingående bygdeundersökningar bedrivits i socknen av fröken Sigrid Kjellin med anslag från Värmlands museum. Dessa undersökningar komma att fortsättas även under 1933. Föreningen har som gåva från jonsbyborna mottagit en kölna vilken nedtagits och tills vidare lagrats i väntan på att planerna på en blivande hembygdsgård skola kunna förverkligas.

Ransäters hembygdsförening. (Skr. herr J. W. Ljungmark, Bengtsbol, Ransäter.) Föreningen har under flera år åtnjutit kommunalt anslag samt från byggmästaren O. Pettersson erhållit en donation på 2.000

kronor. Godsägaren Fr. Julin, Amberg, har upplåtit mark för föreningens hembygdsgård, som invigdes 1926. Den är helt av bygdegårdstyp men användes icke till samlingslokal. Föreningens c:a 400 föremål äro delvis musealt inordnade.

Inom socknen ligger den Geijerska släktgården, Ransätersgården, ett exempel på en alltför levande släkt- och hembygdsgård.

Rämens hembygdsförening. (Ordf. och sekr. bruksbibliotekarie Albert Palmqvist, Lesjöfors). Tack vare ordförandens forskning torde knappast någon del av Värmland vara i bebyggelsehistoriskt hänseende så grundligt undersökt som Rämen med den närgränsande finnbygden. Såväl arkivaliska studier som kulturhistoriska undersökningar i bygden hava utförts. Föreningens ordförande har påbörjat utgivandet av en serie häften »Filipstads Bergslags Arkiv», av vilka häfte 2 behandlar Rämens socken, nämligen »Stjärnbergstopen och Stjärnfors kopparverk». För fortsättandet av serien har erhållits anslag från Längmanska kulturfonden. Föreningen äger en skvaltkvarn, c:a 150 år gammal, och belägen på ursprunglig plats.

Silbodals hembygdsförening. (Ordf. folkskolläraren A. H. Croné, Åslanda, Arjäng). Föreningen är nybildad 1932.

Sunne hembygdsförening. (Skr. adjunkten Sven Arbman, Sunne). Föreningen har ägnat sig åt insamling av en del äldre kulturföremål. Föreningens styrelsemedlemmar hava ivrigt ägnat sig åt insamling och studiet av äldre bebyggelseskick, hantverk och gamla seder samt ivrat för naturskydds rörelsen i provinsen.

Sunnemo hembygdsförening. (Skr. folkskolläraren S. Engvall, Sunnemo). Föreningens c:a 300 föremål har ordnats i en större sal i Aspåsens gamla herrgårdsbyggnad, som föreningen fått disponera. Föreningen har företagit undersökningar i Gräs med anledning av där påträffat gravfält och domarring. En offerkälla vid Åsen har genom föreningens försorg fridlysts.

Svanskogs hembygdsförening. (Skr. fröken Gerda Igel, Hognerud, Svanskog). Disponenten vid Svaneholms A.-B., Kermit Brynteson har skänkt föreningen en bruksbyggnad från 1700-talet, vilken skall flyttas till ett av föreningen köpt jordområde vid Prästbostället S. Skarbol. En del äldre möbler och redskap hava skänkts till föreningen. Fotografier över äldre byggnader hava anskaffats varjämte delvis med skolbarns hjälp vissa folkminnen i orten upptecknats.

Säfflebygdens hembygdsförening. (Skr. folkskolläraren J. Westerlind, Säffle). Säffle köping har till föreningen upplåtit den vackra »Åsalunden» vid Olof Trätäljas väg strax väster om Byälven. Bydegården har skänkts till föreningen av ett par säfflebor, advokaten Herman Johansson och fabrikören A. Gustafsson. Den invigdes 1931. Gården är en tvåvåningsbyggnad innehållande 5 rum och kök. Ett av rummen i övre våningen har ordnats som ett förhistoriskt museum med föremål från hela Näset, modeller av gravhögar samt fyndkartor. Tillsammans med Värmlands hembygdsförbund och Värmlands nation i Uppsala anordnades under tiden 3—10 juli 1932 en hembygds kurs i Säffle samtidigt med en hembygdsutställning.

Vitsand-Nyskoga hembygdsförening. (Skr. fröken Lisa Persson, Nyskoga.) Föreningens hembygdsgård invigdes år 1925. Den består av en rökstuga med tillhörande kokhus samt härbre och en skvaltkvarn. Föreningens samlingar uppgå till c:a 225 katalogiserade föremål från såväl finn- som svenskbygden.

Väse hembygdsförening. (Skr. överläraren G. Hörberg, Väse.) Sedan år 1927 förhyr föreningen i en flygelbyggnad till förra kronofogdebostället Västra Ve ett par rum, i vilka föreningens 600 föremål förvaras. Dessa ha tack vare en donation av herr J. A. Larsson, Hedetängen, kunnat uppordnas och katalogiseras. Föreningen har utgivit en serie bygdekort. En särskild sockendrätt för Väse har genom

undersökningar av fru Rut Löfåsen kunnat rekonstrueras. Bygdeundersökningar i mindre omfattning har utförts av vävlärarinnan fröken Frida Eriksson. Föreningen företager varje år en studiefärd till andra bygder, vilket visar sig vara nyttigt och idéväckande. Genom föreningens försorg ha några raserade gravhögar restaurerats.

V. Värmlands fornminnesförening. (Arvika museum.) (Skr. arkitekten Ludvig Matsson, Arvika, museets intendent A. G. Hedenskog, Arvika.) Föreningen firade sin 25-årsfest 1929 å friluftsmuseet Sågudden vid Arvika. Föreningens samlingar, vilka för närvarande uppgå till c:a 3000, ha katalogiserats av fröken Sigrid Kjellin och fröken Lilly Arrhenius. Museets byggnader äro, i ordning efter sin tillkomsttid, en finnstuga (1914), en kölna (1916), en stor tvåvåningsbondgård (1922), en skvaltkvarn, en väderkvarn, en badstu samt ett båthus med kyrkbåt (1925), den s. k. Tangenstugan och en loftstuga (1928). År 1931 uppförde föreningen en åkdonshall. Föreningen har planer på att uppföra en museibyggnad i sten på Viksholmen, avsedd att inrymma västvärmländsk konst och hemslöjd samt arkivalier.

Östmarks hembygdsförening. (Skr. Herr Paul Eriksson, Åsen, Östmark). Föreningen äger en hembygds gård, flyttad från Grapersfolk i Ganterud till Östmark. Den utgöres av en mycket rymlig svensk storstuga. Under 1932 har en visthusbod och en badstu förvärvat och föreningen har fått sig upplåten ett område för anläggandet av en park.

Övre Ulleruds hembygdsförening. (Skr. läraren Ernst Oppman, Hedegården, Övre Ullerud). Föreningen inköpte 1931 en gård i Edeby med manbyggnad och samtliga tillhörande uthus. Gården är en tvåvåningsbyggnad uppförd omkring 1800 och typisk för trakten. Den är avsedd att tjäna icke blott ett musealt ändamål utan även vara lokal för ideella sammanslutningar. Föreningen har upprättat en förteckning över socknens fasta fornläm-

ningar samt därjämte förtecknat ett femtiotal nu rivna skogstorp, vilka belysa en sida av socknens bebyggelse för omkring 100 år sedan. En del smärre föremål hava insamlats.

Såsom i hembygdsvårdens tjänst verk-samma föreningar och sammanslutningar torde också följande böra nämnas:

Föreningen Värmlands hemslöjd. (Skr. fru Gerda Olsson, Karlstad). Föreningen bildades 1906 och är den tredje i ordningen av landets hemslöjdsföreningar. Den firade sitt 25-årsjubileum i mars 1932 bl. a. med en stor hemslöjdsutställning å Värmlands museum. Den ledande kraften i föreningen under perioden 1911—1928 har varit fru Gerda Melin. Föreståndarinnor för hemslöjdsrörelsen hava varit: fröken Eva Virström 1907—1911, fröken Gerda Almström 1912—1919, fröken Ester Hedin 1920—1923 samt 1923—1925 tillsammans med fröken Gerda Jansson, som från och med 1925 ensam förestått affären och tillika varit ledarinna för den konsulterande verksamheten. Föreningen har i sitt arbete ständigt anlitat konstnärliga hjälpkrafter samt deltagit i ett flertal utställningar. Under år 1930 sysselsatte föreningen 225 olika slöjdare varjämte den mottog arbeten till försäljning från 110 personer. Under den 25-åriga verksamheten ha anordnats 88 vävkurser med tillsammans 814 elever, 14 växtfärgningskurser med tillsammans 123 elever samt 32 kurser i handarbete och spånad med tillsammans 411 elever. En modellserie för kvinnlig skolslöjd utarbetades 1929. Föreningen har därjämte genom publikationer, cirkulär, föredrag m. m. drivit propaganda för hemslöjden. För sin verksamhet har föreningen erhållit årliga anslag såväl från hushållningssällskapet som landstinget samt dessutom åtnjutit understöd från hantverksförening, banker och bolag.

Jordbrukarungdomens förbunds Värmlandsdistrikt. (J. U. F.) (Skr. organisten I. Rudqwist, Ölme). J. U. F.-arbetet bör-

jade i Värmland redan 1918. Vid 1932 års slut voro 25 avdelningar med tillsammans över 1000 medlemmar anslutna till distriktet. Nio avdelningar ha redan hunnit skaffa sig egna bygdegårdar, vilka i regel äro inredda med en samlingssal för ett par hundra personer med scen för amatörteater och med biblioteksrum samt kök. Hemslöjdsutställningar hava anordnats av Boda och Köla avdelningar och Säffleortens avdelning har hållit en sex veckors vävkurs. Arbetet i övrigt har helt naturligt gått efter J. U. F.'s kända program.

Värmländska ungdomsringen för bygdekultur. (V. U.) (Skr. artisten Oscar Jonsson, Karlstad). Ringen är ursprungligen en 1922 bildad sammanslutning av folkdanslag i Värmland, men dess verksamhet har också inriktats på många andra områden. Beträffande folkmusiken samarbetar ungdomsringen med *Värmlands spelmansförbund* och *Folkliga musikskolan i Arvika*, där ungdomsringen varje nyår anordnat en ungdomsledarekurs. Ringen har också på sitt program upplivandet av äldre seder vid årshögtiderna, vilket arbete särskilt knutits till Mariebergsskogens friluftsmuseum i Karlstad. Värmlandsringen arbetar i övrigt genom kur-

ser och föredrag för folkminnesuppteckning, skyddande av fornlämningar m. m. Ringens livaktigaste lag är *Hembygds-gillet i Karlstad*, vars energiske ledare är folkskolläraren Sigurd Gustavson, Karlstad.

Värmlands folkbildningsförbund, bildat 1929, är på sitt sätt en arvtagare av Värmlands godtemplares i 15 år förut verkande folkhögskoleförening, men till det-samma hava anslutit sig såväl landstinget, hushållningssällskapet, Värmlands föreläs-ningsförbund, landskapets två folkhögsko-lor, som ock Värmlandsdistrikten av I. O. G. T., N. T. O., A. B. F. och J. U. F. För-bundet anordnar varje år folkbildnings-kurser på olika platser.

Värmlands Konserveringsanstalt, Karlstad, vilken startades 1930 av professor Helge Kjellin som kontrollant och ledare, med bl. a. fru Stina Kjellin och hr Oscar Jonsson som konservatorer, har varje år utfört ett stort antal konserveringsarbeten i värmländska kyrkor.

Anm. På grund av utrymmets knapphet har endast sekr. kunnat angivas för varje förening, trots att föreningarnas initiativ-tagare och ledare i vissa fall äro andra personer.

L I T T E R A T U R

Erik Modin: Anders Raivi. Stockh. 1932. Pris 3:— kr.

Anders Raivi är berättelsen om hur bygd bröts av landsflyktiga finnar i de avlägsnaste delarna av Ångermanland. Visst är det som en saga, säger förf., hur det ur dessa fåtaliga fattiga invandrades mödor och försakelser vuxit fram de vida, välmående bygder, deras avkomlingar nu besitta. Raivi, berättelsens hjälte, är en

finsk flykting, som redan mycket ung kom över Bottenhavet till den svenska sidan undan ryssarnas våldsamma härjningar i Finland i början av 1700-talet. Här skapar han så småningom långt in i vildmarken nära lapparnas område ett nytt hem, till vilket han för en ung landsmaninna, som det långvariga kriget också fört till den svenska sidan. Den trakt, i vilken han jämte flera landsmän slår sig ned, blir så småningom en särskild socken med

namnet Tåsjö. Denna bygd har doktor Modin förut beskrivit i ett digert arbete, Gamla Tåsjö. Men i föreliggande bok har han gett en sammanhängande, något romantiserad skildring, byggd på sägner och berättelser från trakten om de första nybyggarna. Mycket av vad förf. berättar, kan styrkas med dokument. Ännu viktigare är, att doktor Modin här lyckats åstadkomma en levande och trovärdig bild av det liv, som dessa flyktingar och nybyggare förde för omkring 200 år sedan. Det är sällan man får läsa en så sakrik, fängslande och levande framställning av svenskt allmogeliv som den doktor Modin ger i boken Anders Raivi. Vi få uppleva spänningen i detta nybyggarliv, följa med på jakt och fångstfärder av olika slag, vi få glädjas med dessa människor i framgången, och vi lida med dem i motgången. Överallt märker man förf:s ingående kännedom om de ting, han skildrar, ej minst de olika sätten att fånga vilt, som för den tidens nybyggare spelade en ofantlig roll. Det är denna sida av boken, som gör doktor Modins arbete till ett stycke kulturhistoria. Och en sak vill jag ytterligare särskilt framhålla, som man eljest ganska sällan påträffar i liknande folklivsskildringar. Det är det åskådliga sätt, på vilket förf. berättar om de skildrade människornas intima samvaro med naturen. För gångna generationer var denna — liksom för vilden — självklar, men för vår av allehanda stadsföreteelser upptagna tid är den knappt möjlig att fatta.

JOHAN GÖTLIND.

Smidda järnkors på Ekshärads kyrkogård tecknade av Oscar Jonsson. Inledning av Brynolf Hellner. Nordiska Museets Handlingar: 1. Sthm. 1932.

Första häftet av den nya serien Nordiska museets handlingar har ägnats åt en äktsvensk företeelse. En kyrkogård mitt i den värmländska järnbygden, som har över tvåhundra smidda gravkors, har lämnat material till en allsidig undersökning av de enkla bysmedernas lineära fantasi och förmåga att rikt variera ett mycket gammalt, ofta medeltida, form- och ornamentförråd.

I klara och åskådliga fotografier visas den enkla, okonstlade tekniken, ornamenten äro utkluvna ur järnbanden, ibland omsorgsfullt hamrade till smäckra spiraller, som ända i ett litet tillplattat blad. Stundom är tekniken längre driven, genombrutna järn, punsning och drivning förekommer, dessutom i enstaka fall prydnader, som åstadkommit med sänke och sätthammare. Genomgående är emellertid den traditionsbundna kärva enkelheten: korsträdet dominerar med sina spiralförsedda horisontala grenar och de små hängande löven. Trädet bär inskriftstavlor, yrkesattribut och karaktäristiska topprydnader av oerhört växlande typ, men allt inpassas ödmjukt under kompositionens huvudtanke. Enklare och vackrare kan väl knappast minnet av en urmakaresläkt gå till eftervärlden: Tre små urtavlor av järn och en stjärna i trädets topp, minnesmärke efter urmakaren Tinglöv och hans två söner, »även de urmakare i Älvdalen.»

FOLKE HOLMÉR.

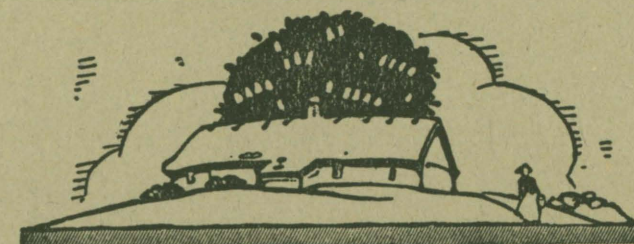
AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET LUND

UTFÖR ALLA SLAGS BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGD SVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSANSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421, 8280

MARDELL

GRAVKONST

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Inledning av arkitekt Harald Wadsjö

Innehåller ett 100-tal avbildningar efter nykomponerade gravvårdar och 8 typalfabet med siffror samt dessutom över 150 avbildningar efter gamla gravvårdar, belysande traditionen på detta område. I en särskild avhandling, försedd med över 90 illustrationer, behandlar professor *Helge Kjellin* symboler och emblem å gamla gravvårdar.

Pris kr. 8: 50

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 5: 50.

INNEHÅLL:

<i>IN MEMORIAM</i> : Sven Linders och Rolf Bolin	2
Är hembygdsrörelsen alltför ensidigt inriktad?	1
<i>HELGE KJELLIN</i> : Hembygsvården i Värmland	5
<i>LITTERATUR</i>	13

Författarna äro själva ansvariga för innehållet i sina uppsatser.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XIV, 1933

RED. F. HAZELIUS

HÄFTE II

RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

FALSKA OCH ÄKTA FOLKDRÄKTER

För ett par år sedan erhöll Nordiska museet som så ofta både förr och senare en hemställan om hjälp med att åstadkomma en folkdräkt i en viss bygd. Men brevskrivarinnan nöjde sig i detta fall inte med det material museet kunde ge uppgifter om utan uppgav på förhand önskemål om hur folkdräkten borde se ut: »Vi undra nu hur en dräkt för ön skulle kunna komponeras. På ön växa mycket blåklockor och prästkragar, man kan säga att öns färger äro blått och vitt med inslag av gult, grönt och kanske något litet rött — —». Det var alltså meningen att dessa färger skulle gå igen i dräkten.

Docent C. W. von Sydow har en gång i Folkminnen och Folktankar berättat om hur en hemslöjdsförening kopierat en dräkt, där livstycket råkat vara fodrat med »skattefallstyg» d. v. s. ett mycket grovt tyg av linavfall. Den gamla bärarinnan protesterade: »Inte ska det vara så. Jag hade styvmor och hon unnade mig inte bättre.» Men hemslöjdsföreningen ansåg det vara säkrast att följa originalet och fodrade sina livstycken med skattefall. Undantaget gjordes alltså till en norm.

Det är två motsatta uppfattningar om folkdräkternas karaktär som här relaterats och båda äro felaktiga. Det står ju var och en fritt att tillverka och bära vilken ihopkomponerad dräkt som helst men att kalla den för folkdräkt är fel

varubeteckning. Fantasidräkt är det rätta namnet, och maskeradtillställningar dess egentliga plats. Med hembygden har en sådan dräkt ingenting att göra. En folkdräkt kan inte nykomponeras efter några estetiska principer. Att denna enkla sanning inte alls är självklar framgår av de många framställningar Nordiska museet får att »komponera» bygdedräkter.

Folkdräkterna äro heller inga uniformer. De äro inga stelnade forntidsminnen utan återspegla tidens växlingar och intaga alltså i det fallet ingen särställning inom den folkliga kulturen. Även de dräkter som burits samtidigt i en bygd ha varit olika. De ha växlat med årstiderna och kyrkoåret, de ha varit olika i vardag och vid fest, det har varit skillnad mellan gammal och ung, gift och ogift, rik och fattig. Men inte nog därmed. I dräktens prydnade detaljer har det säkerligen — inom traditionsbandens gräns — varit en medveten strävan till olikhet på samma sätt som de gamla väverskorna ville variera sina motiv. Ifråga om de köpta tillbehören, band, halsdukar och förkläden, av vilka det i marknadsstånden eller hos de vandrande försäljarna fanns mycket att välja på är en fullkomlig överensstämmelse nästan otänkbar. Men där nu folkdräkterna kommit till användning igen kan man se skaror av ungdomar, som i dräkternas uniformitet påminna om ett kompani soldater. Har då ett skattefallsliv

råkat bli förebild blir resultatet så mycket olyckligare.

Även ett folkdräktsintresse, som helt är inriktat på praktiska resultat måste alltså bygga på ett verkligt studium av bygdens dräktskick. Det räcker inte med att rekvisiterna uppgifter om museimaterialet. Det behövs en ingående inventering både av bevarade plagg och fortlevande traditioner. Nordiska museets och läns museernas material kan berätta om utvecklingen i stort men detaljupplysningarna måste hämtas från den egna bygden. Men trots all energi lyckas det kanske ändå inte att få fullständiga uppgifter om bygdens gamla dräkt. Undersökningen måste då utsträ-

kas även till granntrakterna, som kanske då kunna släppa till någon kompletterande förebild. Men detta sker då i så fall på grundval av ingående studier och är något helt annat än en fri komposition. Blir resultatet osäkert bör det heller inte praktiskt omsättas. Är syftet allvarligt skall man ha aktning för sanningen. Att kläda sig i folkdräkt är dock ingen väsentlig sak i hembygdsarbetet. Själva sökandet bör ha gett något som är för mer: kunskap om hembygden. Och den kunskapen kan ge en sannare och djupare bild av förfäder och hembygd än en affärsbeställd folkdräkt om än aldrig så äkta.

SIGFRID SVENSSON

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Berättelse över Samfundets för hembygdsvård verksamhet under år 1932.

MEDLEMMAR.

Antalet årligen betalande medlemmar utgjorde vid årets slut 4592. De ständiga medlemmarnas antal var 22 och de stödjande medlemmarnas 20. Under 1932 har en ny korporativ medlem tillkommit, nämligen Skånes hembygdsförbund. De korporativa medlemmarnas antal utgjorde under 1932 48.

ÅRSMÖTE.

Samfundets årsmöte avhölls i Falun 8—11 juli under ordförandeskap av direktör O. Lindeberg, enär Samfundets ordförande, landshövding S. Lübeck var förhindrad att närvara. Vid detta årsmöte företogs för första gången styrelseval enligt de nya stadgarna. Vid mötets öppnande höll länsarkitekt M. Dahlander föredrag över ämnet: »Hembygdsvård och bebyggelse». Under första dagen besågs

sevärdheterna i Falun och på kvällen voro deltagarna inbjudna till middag å Stora Bergslagssalongen av Stora Kopparbergs Bergslags A.-B. Andra dagen ägnades åt utfärder runt sjön Runn med besök bl. a. vid Ornäs, Forshuvuds kraftstation, Tuna-bygdens gammalgård, Stora Tuna kyrka, Åsgårdarnas hembygdsmuseum i Säters, Vika kyrka samt Sveden. Tredje dagen gick färden runt Siljan med besök i Amsbergs kapell, Leksands kyrka och Leksands tingshus med dess konstgalleri, Gustav Ankarcronas Bolen, Rättviks gammalgård, Zorns gammalgård i Mora samt på Sollerön. Sista dagen besöktes Ludvika gammalgård, Brunnsviks folkhögskola samt Karl-Erik Forsslunds Storgården.

STYRELSE.

Styrelsen har under förra hälften av år 1932 haft samma sammansättning som under föregående år, nämligen: landshövding S. Lübeck, ordförande, stadsarkitekt S. Westholm, vice ordförande, d:r C. J. Anrick, länsantikvarie E. Festin, folkhög-

skollärare F. Hazelius, major H. von Heidenstam, museiintendent S. T. Kjellberg, direktör O. Lindeberg, fröken A. Lindhagen, ingenjör L. Nobel, rådmän K. Trotzig, intendent S. Wallin, arkitekt J. Akerlund.

Efter vid årsmötet företagna val fick styrelsen följande sammansättning. Årsmötet utsåg till ordförande efter landshövding Lübeck, som på grund av bristande tid undanbett sig återval, direktör O. Lindeberg. Även vice ordföranden, stadsarkitekt S. Westholm hade undanbett sitt återval till denna plats och till hans efterträdare utsågs rådmän K. Trotzig. Övriga av årsmötet utsedda ledamöter i styrelsen blevo: d:r C. J. Anrick, fröken A. Lindhagen, stadsarkitekt S. Westholm samt arkitekt J. Akerlund. Ombudsmötet utsåg följande ledamöter i styrelsen: länsantikvarie E. Festin, rektor K. Hedlund, fil. lic. F. Hazelius samt museiintendent S. T. Kjellberg. Riksantikvarieämbetet och Nordiska Museet hade till sin representant i styrelsen utsett första amanuensen vid Nordiska Museet Sigfrid Svensson och Svenska Arkitektföreningens styrelse arkitekt Eskil Sundahl, Stockholm. I egenskap av skattmästare har major H. von Heidenstam varit självskriven ledamot av styrelsen.

Till revisorer valdes direktör Sven Nissvandt och intendent Thorsten Althin samt till revisorssuppleant kanslirådet Henrik Nissen.

Skattmästareämbetet har liksom föregående år handhåfts av major H. von Heidenstam och sekreterarebefattningen av fil. lic. F. Hazelius.

De från sekretariatet utgångna diari-förda skrivelserna utgjorde under året 1399.

ÅRSBOKEN OCH TIDSKRIFTEN.

Arsbok för hembygdsvård och Tidskrift för hembygdsvård, vilka redigeras av Samfundets sekreterare, ha under året utgått i en upplaga av 7.000 ex. och tillställts

Samfundets samtliga medlemmar, varjämte ett flertal gratisexemplar överlämnats till läroanstalter, bibliotek m. m. Liksom föregående år ha årspublikationerna åtnjutit statsanslag.

PUBLIKATIONER.

Sedan Byggnadsbyrån genom av Kungl. Maj:t utfärdat bemyndigande övertagit Statens Byggnadsbyrås verksamhet har Samfundet påbörjat utförandet av en del mönsterritningar för egnahemsbyggnader, vilka sedermera komma att utgivas i bokform. Denna publikation är avsedd att utgöra en ersättning för de av Statens Byggnadsbyrå tidigare utgivna mönsterritningarna, vilka nu äro utgångna ur bokhandeln.

YRKESUTBILDNINGSVERKSAMHETEN.

Föreståndare för Samfundets yrkesutbildningsverksamhet har varit fil. lic. F. Hazelius. Under året ha tre byggmästarekurser avhållits, nämligen i Storvik i Gästrikland, i Torsby i Värmland samt på Åsa folkhögskola i Södermanland. Kursen i Storvik pågick under tiden 1—10 mars och besöktes av 18 elever. Såsom lärare tjänstgjorde arkitekterna Rolf Bolin och Erik Selander samt ingenjör Gösta Nordstrand. Av Kungl. Skolöverstyrelsen utsedd inspektör var garvaren O. J. Lethander. Kursen i Torsby pågick 30 mars—8 april och stod under inspektion av landsfiskalen G. H. Löfvenholm. Kursen besöktes av 18 elever. Lärare voro desamma som vid kursen i Storvik. Kursen på Åsa folkhögskola pågick 1—10 december och stod under inspektion av rektor O. Ahlstedt. Kursen besöktes av 23 elever och lärare voro arkitekt Bolin och ingenjör G. Nordstrand.

Vid Samfundets byggmästareskola i Akarp pågick den sjätte årskursen 11 jan.—7 april och besöktes av 18 elever. Under året tjänstgörande lärare ha varit: arkitekt G. Beijer (byggnadslära med byggnadsritning), fil. mag. E. Christoffersson

(gymnastik), fil. lic. F. Hazelius (svenska byggnadsskicket historia och hembygds-vård), lektor I. Ingemansson (bokföring och yrkeslagstiftning), ingenjör S. Kelfve (byggnadsritning), fil. kand. O. Levander (svenska språket med affärsskrivning), och fil. doktor G. Sjöström (matematik och fysik). 3 st. elever ha erhållit stipendium från Kungl. Kommerskollegium om 200:— kronor vardera, och dessutom har ett stipendium å 100:— kronor utdelats av A.-B. Simrishamns Tegelbruk. 5 st. elever ha erhållit räntefria studielån om belopp växlande mellan 100 och 300 kronor.

Det har länge varit ett önskemål bland de elever, som genomgått Samfundets byggmästareskola på Hvilan att en fortsättningskurs måtte upprättas med särskild hänsyn till sådana ämnen, som de behöva för det praktiska arbetet. Under 1932 har för första gången sådan kurs anordnats under tiden 7 nov.—10 dec. Kursen besöktes av 7 elever och lärare voro arkitekterna G. Beijer och Th. Roos samt byggnadsingenjör S. E. Winslow. Undervisning har meddelats i ritning varjämte föreläsningar hållits bl. a. angående följande ämnen: planlösningar, inredningsarbeten, yttre formgivning, kostnadsberäkningar, statiska beräkningar, betongteknik och materiallära särskilt med hänsyn till nya material.

Inspektor för såväl byggmästareskolan som fortsättningskursen har varit rektor E. Ingers.

I likhet med föregående år har Samfundet för sin yrkesutbildningsverksamhet uppburit statsanslag. Av Skolöverstyrelsen förordnad inspektor för dess ekonomiska förvaltning har varit kommerserådet Axel F. Enström.

BYGGNADSBYRÅN.

Byrån har föreståtts av arkitekt Rolf Bolin. Omfattningen av dess konsulterande verksamhet har jämförd med föregående års ytterligare ökats så att sammanlagda antal ärenden för året varit 141 st. mot

85 st. 1931. Av dessa voro 111 st. ritningar till nybyggnader samt 31 st. ändringsritningar, specialritningar av olika slag m. m.

Flertalet nybyggnadsritningar voro självfallet till egna hem. Nedanstående tabell utvisar fördelningen på olika storleksgrupper.

Ritningar till enfamiljshus	7 st.
» » tvåfamiljshus	27 »
» » flerfamiljshus	2 »
» » nybyggnader av annat slag	1 »
» » sportstugor	14 »
Summa	111 st.

Under senare delen av året har byrån påbörjat utarbetandet av förut omnämnda typritningar till egna hem, avsedda att till ett antal av c:a 30 st. ingå i en tillämnad typritningssamling.

Under innevarande år kommer en filial av byggnadsbyrån att upprättas i Malmö under föreståndareskap av arkitekt G. Beijer.

BYGGNADSTEKNISKA MATERIALUTSTÄLLNINGEN.

Utställningen, som föreståtts av ingenjör Gösta Nordstrand, har under året fortgått enligt fastställd plan och omfattat ett 70-tal utställare. Utställningen har omfattats av det största intresse av allmänheten. För att ytterligare popularisera densamma och Samfundets verksamhet har under tiden 7 sept.—23 nov. varje onsdag kväll kl. 8 för allmänheten anordnats kostnadsfria föreläsningar. Tillslutningen till dessa föreläsningar har tidvis varit så stor att en del besökare blivit nekade tillträde till lokalen i brist på plats. Dessutom har utställningens föreståndare haft demonstrationer för klasser från olika tekniska skolor från skilda delar av landet samt från andra organisationer, såsom exempelvis av Hälsovården anordnade kurser i hygien och bostadskultur, Centralförbundet för nykterhetsundervisning i Sverige m. fl.

EKONOMI.

Den ekonomiska ställningen vid 1932 års slut framgår av nedanstående tabell.

Vinst- och Förlustkonto.

Inkomster.	
Medlemsavgifter	26,287:50
Yrkesutbildningsverksamheten	10,012:71
Tidskriften	3,227:99
Förlagsverksamheten	1,458:65
Byggnadstekniska Materialutställningen	25,007:82
Lotterimedel	10,000:—
Räntor	414:99
Underskott	2,033:53
Summa kronor	78,443:19

Utgifter.

Yrkesutbildningsverksamheten	12,769:65
Tidskriften	15,722:53
Förlagsverksamheten	3,377:94
Byggnadstekniska Materialutställningen	31,096:03
Byggnadsbyrån	743:—
Allmänna omkostnader (löner, propaganda, årsmöte, hyror, försäkringar, telefon, resor, porton m. m.)	14,734:04
Summa kronor	78,443:19

Balanskonto.

Tillgångar.

Innestående å bank	14,478:09
Studielånskonto	1,537:50
Förskottregleringskonto	6,510:55
Yrkesutbildningsverksamheten (inventarier)	1:—
Förlagsverksamheten (osålda publikationer)	452:—
Sekretariatets kontorsinventarie-konto	1:—
Byggnadstekniska Materialutställningens kontorsinventariekonto	1,600:—
Utestående fordringar	2,462:35
Summa kronor	27,042:49

Skulder.

Byggnadstekniska Materialutställningen	6,768:45
Utestående skulder	5,137:42
Kapitalbehållning:	
Lotterimedel	10,000:—
Starbäcksfonden	2,854:42
Medaljfonnen	653:77
Övrig behållning	1,628:43
Summa kronor	27,042:49

Stockholm i februari 1933.

För Samfundet för hembygdsvård:

OTTO LINDBERG

J. F. Hazelius.

REVISIONSBERÄTTELSE

Undertecknade, som å årsmöte med Samfundet för hembygdsvård den 8 Juli 1932 blivit utsedda till revisorer för granskning av Samfundets räkenskaper och förvaltning under sagda år, hava nu verkställt sådan granskning och få över densamma avgiva följande berättelse.

Vi hava genomgått Samfundets räkenskaper med därtill hörande handlingar, tagit del av dess protokoll samt inventerat värdehandlingarna och avstämt bankräkningarna, varvid vi funnit allt i god ordning. Räkenskaperna hava genom under-tecknad, Nissvands försorg blivit underkastade fullständig sifferrevision, vilken icke givit anledning till någon erinran.

I den avgivna redogörelsen för Samfundets verksamhet under det gångna året meddelas Vinst- och Förlust räkningen samt Balansräkningen och äro desamma rätt återgivna ur räkenskaperna.

Då vår granskning icke föranlett till någon erinran få vi tillstyrka, att Styrelsen beviljas ansvarsfrihet för 1932 års förvaltning.

Stockholm den 14 Mars 1933

Torsten Althin

Sven Nissvandt

HEMBYGD SVÄRDEN I ÖREBRO LÄN UNDER 1932

Av Intendent Bertil Waldén

Föreningen Örebro läns museum höll den 18 mars sin ordinarie årssammankomst i Rikssalen å Örebro slott. Föreningens styrelse har under året haft följande sammansättning: landshövdingen Bror C. Hasselrot, ordf., kammarherren Robert von Horn, v. ordf., länsassessorn Harald Bergelin, kassaförv., kammarherren Robert Montgomery-Cederhielm, bruksägaren Carl Eb. Carlsson, godsägaren Gillis Coyet, kontraktsprosten Carl Lönroth, arkitekten Albert Jonson, fru Dagmar Carlsson, disponenten Carl Gustafsson, disponenten Erik Malm och lektorn Gustaf Sandsjöe. Som sekreterare har fungerat intendenten Bertil Waldén.

Den 6 september 1932 avled ledamoten av styrelsen kammarherren Robert Montgomery-Cederhielm. En av föreningens förgrundsfigurer sedan länge tillbaka gick därmed ur tiden. Redan 1896 inträdde kammarherren Montgomery-Cederhielm i föreningen, fr. o. m. år 1915 till sin död tillhörde han dess styrelse, åren 1927—29 såsom föreningens vice ordförande. De traditioner från föreningens äldre skede, då så många betydelsefulla kulturminnsvårdande initiativ utgingo från Närkes gamla adels gods, hade i den högt kultiverade gamle kammarherren på Segersjö en värdig representant, som i föreningens annaler skall ihågkommas med vördnad och tacksamhet.

Den 3 april ägde å Örebro slotts rikssal en högtidssammankomst rum med föreningen, ägnad 75-årsminnet av stiftandet av »Föreningen för Nerikes folkspråk och fornminnen». Sammankomsten, vars program omfattade musik, körsång, föredrag m. m., bevistades av föreningens förste hedersledamot, H. K. H. Hertigen av Närke, hedersledamöterna överståthållaren Hen-

ning Elmquist, fil. doktor K. G. Grandinsson, fil. doktor Carl Sahlin och länsarkitekten Magnus Dahlander, Riksantikvaren, chefen för Nationalmuseum, Nordiska museets styresman, representanter för Riksförbundet för bildande konst, Svenska museimannaföreningen, Södermanland-Närkes och Västmanland-Dala nationer, ett flertal hembygds- och museiorganisationer m. fl. Till föreningen framfördes genom adresser telegram och anföranden ett stort antal gratulationer och välgångsönskningar.

Örebro läns museum, som under året besökts av 13.342 personer, har gjort en del värdefulla nyförvärv, särskilt till konstavdelningen. Från Prins Eugen har såsom gåva mottagits »Djurgårdssläkten» av Karl Nordström, »Flickporträtt» av Ivan Agnéli, »Ängermanälven» av Helmer Osslund och »Heden» av Martin Åberg, från direktör Alb. Rapp »Tidig vår» av Harald Erikson, varjämte museet inköpt »Höstplöjda tegar» av Donald William-Olsson och »Örebrobild» av Harald Erikson. Vidare ha av fröken Edla Grewillius och av framlidne f. d. bankkamreraren Eric Anderssons sterbhus skänkts värdefulla kollektioner av högre ståndsföremål. Kaptenen C. Bretzner i Uppsala har depoterat en rikhaltig vapensamling i museet. En gustaviansk spegel med Örebro hallstämpel, den första i sitt slag i museets ägo, har inköpts i Nora.

En del tillfälliga utställningar ha under året varit anordnade i museet. Bland dessa märkas Nationalmuseums vandringslån n:r 1, omfattande italiensk, flamländsk och holländsk målarkonst från 1500- och 1600-talen; teckningar av skolbarn från Gävle stads skolor och Högalids folkskola i Stockholm; Nationalmuseum vandringslån n:r 2, omfattande huvudsakligen svensk

målarkonst från tiden 1720—1850; Riksförbundets för bildande konst utställning av modern svensk grafik; böcker, småtryck och bilder rörande konung Gustaf II Adolf samt en nyförvärvsutställning.

Under vår- och höstterminerna ha vid museet varit anordnade konsthistoriska studiecirklar, som omfattats med synnerligen stort intresse. Vårterminens cirkel ägnades »Den nederländska målarkonsten under 1600-talet» och samlade ett 70-tal deltagare. Som föreläsare medverkade fil. doktor Axel Sjöblom, fruarna Dagmar Carlsson och Margit Palmér-Waldén samt intendenten Waldén. Höstterminens cirkel behandlade »Svensk målarkonst under 1700-talet». Ett 60-tal deltagare anmälades. Föreläsare ha varit doktor Bengt Cnattingius och intendenten Waldén.

Hembygdsgården Siggebohyttan har under året besökts av 2.226 personer. Samlingarna hava utökats genom ett antal huvudsakligen i Nora stad och bergsförsamling förvärvade möbler och husgeråd.

Ett särdeles anmärkningsvärt tillskott till hembygdsgårdens samlingar tillkommer därjämte under innevarande år tack vare ett under hösten 1932 gjort betydelsefullt nyförvärv. Läns museet har nämligen för Siggebohyttans räkning från Hyttnäs i Ljusnarsbergs socken inköpt 14 st. tapetfält med dalmålningar, utförda 1838 av leksandsmålaren Kers Erik Jönsson. Tapeterna, som haft sin plats i stora salen å manbyggnaden till Hyttnäs' bergsmansgård, komma att under instundande vår uppsättas i salen i övre våningen av Siggebohyttans manbyggnad; för närvarande befinna de sig för konservering hos konservator Sven Sundbaum i Linköping.

Örebro läns hembygdsförbund. Samtliga hembygds- och fornminnesföreningar i länet hava under året varit anslutna till förbundet.

Den planerade, för museiföreningen och hembygdsförbundet gemensamma publikationen har under året av ekonomiska skäl icke kunnat utgivas. Emellertid har för-

bundet i samarbete med Örebro läns turisttrafikförening utgivit »Örebro län. En handbok». 8:o. 160 s. jämte karta. Medarbetare i den rikt illustrerade volymen hava varit Georg Abard, Greta Adrian, Sam Adrian, Edvard Broddeson, Nils Eckerbom, Herman Flodkvist, Sten Forssblad, Joel Haugard, Märta Hwass, Eskil Karlsson, Hans Kræpelin, Arne Pettersson, Richard Uhnbon och Bertil Waldén, vilken sistnämnde fungerat såsom redaktionssekreterare.

Norra Vättersbygdens hembygdsförening (Askersund) planerar en betydande utvidgning av sin hembygdsgård. Sälunda har föreningen såsom gåva från Stjernsunds egendom mottagit en uthuslänga från Öbovallen å Ökna i Askersunds landsförs. samt från Munksjö bruk två 1700-talsbyggnader, en loftbod och ett fårhus från Ången under Olshammar i Hammars socken. Arbetet med dessa byggnaders flyttning till hembygdsgården har påbörjats under hösten. Föreningen samarbetar med den av stadsfullmäktige i Askersund tillsatta nämnden för ordnande av ett stadsmuseum.

Lerbäcks hembygdsförening har ombesörjt restaurering av Trehörnings masugn vid Mariestad, genom vilken åtgärd ett visserligen förfallet men dock ännu ståtligt minnesmärke över gamla tiders bergshantering i Lerbäcks bergslag räddats undan förstörelse. Hembygdsgårdens samlingar hava utökats med bl. a. med en fullständig samling verktyg för det fordom för socknen så karaktäristiska liesmidet.

Bland nyutkommen litteratur rörande Örebro län märkes.

Örebro län. En handbok utgiven av Örebro läns turisttrafikförening och Örebro läns hembygdsförbund. Örebro 1932.

Med anledning av att Svenska Trafikförbundets årsmöte 1932 var förlagt till Örebro har denna lilla handbok tillkommit som en lättillgänglig orientering för

deltagarna i utflykter och resor och säkerligen till varaktig glädje även för länets egna innebyggare. Boken omspanner ett väldigt område — hela länets natur och kultur såväl i gången tid som nutid — och det säger sig självt, att det är svårt att pressa in ett så ofantligt material i en liten handbok. Man får emellertid den uppfattningen, att det i detta fall lyckats. Endast med ledning av bokens koncentrerade men rika text och de utmärpta illustrationerna kan säkert även en främling få en god bild av denna vackra bygd i hjärtat av vårt land. Här är icke platsen att gå i detalj beträffande handbokens innehåll. Det vare nog sagt att den troligen för lång tid kan fylla sin uppgift som en god orientering för dem, som resa i Örebro län och vilja lära känna det ena som det andra.

Örebro läns naturskyddsförenings *Arskrift 1932* är en liten innehållsrik och prydlig volym, inledd av några utmärkt vältagna bilder. Carl Sahlin skriver om »De röda näckrosorna på Tiveden och deras skyddande», Rutger Sernander om »Vägräd och väckferor», Astrid Cleve von Euler skildrar »Några drag i Bergslagsnaturen, som utformats av forntidens Östersjö», Erik Rosenberg har en utmärkt uppsats om »Kungsfiskaren, vår praktfullaste fågel, hans liv och leverne», Severin Schiöler skriver om »Bägarlavar», med egna sällsynt vackra bilder. Till detta kommer ett par smärre bidrag och föreningsmeddelanden.

Gustaf E. Olsson: *En gammal hardemobondes minnen. I*. Rolloffs bokhandel, Örebro. I distr. 1932.

En liten samling uppteckningar om äldre förhållanden i Hardemo socken. De ha tidigare varit införda i Nerikes Allehanda och detta sätter helt naturligt sin prägel på själva uppställningen. Innehållet rör sig mest kring historiska sägner om tjuvar, kloka, starka m. m. samt om äldre för-

hållanden beträffande skolväsende, postgång, marknader, ungdomens nöjen, middommaren och arbetsåret på bondgården. Skildringarna äro genomgående konkreta och sakliga, även om man i många fall saknar den detaljriktighet, som brukar vara utmärkande för allmogens egna skildringar av sina förhållanden. Det kan emellertid bero på att sagesmannen mest haft sinne för de rent yttre händelserna.

Även under 1932 har den outtröttlige och flitige Saxon utgivit både större och mindre bidrag till Närkes kulturhistoria. *I handelsbod på 1780-talet* (Saxon & Lindströms förlag, Sthlm.) är titeln på en liten bok vari Saxon skildrar lanthandlaren och hans insatser i landsbygdens kulturliv. Men boken ger mer än detta. Saxon har vid sidan om skildringar av bodliv i Sköllersta, Svennevad, Gällersta, V. Vingåker, Kumla och Örebro givit oss en mängd små utblickar även på andra företeelser. Framställningen blir aldrig tröttande. Boken är ett värdefullt kulturhistoriskt bidrag.

I serien *Ur Närkesherrgårdarnas krönika* (Eget förlag) har Saxon under året utgivit del IV, innehållande skildringar av godsen Aspa, Myrö, Kävö, Nynäs, Skogaholm, Dylta bruk, Segersjö samt Palsboda gård och kyrkorna i Bälby och Hasselfors.

I serien *Närke och närkingarna i sången och dikten* (Nutidens Förlags A.-B., Sthlm.) ha utkommit VI, *Från Franzéns Kumlatid* och VII, *Närkes folkvisor*. Kanske borde på titeln stått sammanställda av J. L. Saxon i stället för samlade, då man först verkligen tror sig ha att göra med hittills opublicerade uppteckningar. Visorna äro emellertid tagna efter tryckta källor, Dybeck, Hofberg, Djurklou, Geijer och Afzelius samt tidskrifter.

Slutligen ett litet häfte uppteckningar ur folklivet, *Fiskare-Jan, vad han trodde, visste och upplevde*, (Saxon & Lindströms förlag, Sthlm.) ett bidrag om folk-

tron och fisket i form av en sammanhängande liten berättelse.

A. N.

Bland övrig nyutkommen Närkeslitteratur märkes.

E. Aurell — E. P. Vrang: *Då 1892 års Örebrostudenter möttes till 40-årsjubileum 19 8/6 32*. Falköping 1932. Red. Vrang, Falköpings Tidning.

Paul R. Dahlgren: *Boksamlingar i Närke*. Särtr. ur Örebro Dagblad den 2 april 1932. Örebro 1932.

Sven Högendahl: *Livsbilder*. Sala 1932. Baptistmissionens bokförlag, Sthlm. (Ett par uppsatser handla om väckelsen i Närke och Baron Hamilton på Boo).

John Magnusson: *John Ongman*. En levnadsteckning. Örebro 1932. Örebro Missionsförenings förlag. (Innehåller mycket om den frireligiösa verksamheten i Närke 1890—1931).

LITTERATUR

NORDISK KULTUR

Albert Bonnier, Stockholm; H. Aschehoug & Co., Oslo; J. H. Schultz, Köbenhavn.

Samlingsverket Nordisk kultur, som utgives med ekonomiskt stöd av Clara Lachmans fond för befrämjande av den skandinaviska samkänslan, avser att ge en sammanfattning av den nordiska kulturen från äldsta tid fram till och med medeltiden och dessutom med särskild behandling av de folkliga kulturföreteelserna, som ju icke kunna inramas inom vissa tidsperioder. Verket har således en synnerligen vid syftning. Man kan citera förordet: »En allsidig översikt över den säregnet nordiska odlingens växt och frukter är i själva verket vad Nordisk kultur avser att giva arbetarna på kulturvetenskapernas nordiska

Skogaholm. Utg. av Nordiska museet och Skansen. Stockholm 1932. Några uppsatser ingå även i Nordiska museets och Skansens årsbok 1932.

Valborg Sundblad: *Tiden flyr bort uppå hastande vingar...* Minnen från gamla Örebro och Risbergsskolan. Örebro 1932. Albin Westlings bokhandel, Örebro.

J. A. Swedberg: *Oskar Nylin från Närkes Kil*. Sthlm 1932. Baptistmissionens bokförlag, Sthlm.

Södermanlands-Närkes Nation: En majhälsning till äldre landsmän. 5. Uppsala 1932. *Till hembygden*. En julhälsning till församlingarna i Strängnäs stift från Stiftsrådet. 29:e årg. Sthlm 1932. (Bl. a. uppsatser om Mosjö kyrka, Mariedams församlingshem och Hemgården i Laxå).

Bertil Waldén: *Chronique scandaleuse från en liten gustaviansk surbrunn* (Adolfsberg vid Örebro). Särtr. ur Gustavianskt. Studier... tillägnade Sigurd Wallin. Sthlm 1932.

forskningsfält». Syftet är således i första hand vetenskapligt, men även lekmännen komma säkerligen att finna mycket av intresse i de olika delarna. För planläggningen och utgivningen svarar en huvudredaktion bestående av professorerna Johs. Brøndum-Nielsen, Köpenhamn, Otto von Friesen, Uppsala, och Magnus Olsen, Oslo, med intendenten vid Nordiska museet Sigurd Erixon som redaktionssekreterare. Verket kommer att bestå av 30 delar, redigerade av olika specialredaktörer. Hittills ha delarna IX, XXVI, VI och XXIV utkommit.

IX. Folkvisor. Folksägner och folksagor.

Bandet innehåller två avdelningar, Folkvisor, redigerad av K. Liestøl och Folksagor

och folksägnerna under redaktion av C. W. von Sydow.

Folkvisedelen börjar med en orienterande inledning av K. Liestøl, där de nordiska folkvisornas miljö på ett utmärkt sätt skildras. Därefter följer specialundersökningar av de olika ländernas folkvisor med olika författare. H. Grüner-Nielsen skriver om den danska folkvisan, Sverker Ek om den svenska med undantag av den svenska folkvisan i Finland, som behandlas av Otto Andersson. K. Liestøl behandlar slutligen folkvisan i Norge, på Färöarna och på Island. Alla bidragen inledas med en orientering över folkvisornas insamling samt utgivna samlingar och hörande forsknings historia i korta drag. H. Grüner-Nielsens artikel om den danska folkvisan verkar allsidig och väl genomarbetad. Alla arterna få sin behandling efter vad man kan se i väl avvägda proportioner, medan man kanske har anledning att fråga, varför Sverker Ek i sitt bidrag, som dock kallas »Den svenska folkvisan», nästan uteslutande ägnar sig åt riddarvisorna. De naturmytiska visorna har författaren skildrat på 8½ rader, skämtvisorna ha helt enkelt utelämnats. Förmodligen har författaren sina giltiga skäl för den framställning han givit, men man kan ju i varje fall vänta en motivering särskilt med anledning av den omfattande rubriken och vad författaren i slutet säger om de »glittrar vi i det föregående fått av den svenska folkvisans historia». K. Liestøl behandlar alla den norska folkvisans arter även om huvudvikten helt naturligt lägges på de arter, som särskilt präglade den norska traditionsområdet och där verka ursprungligast, nämligen kämpavisorna och de naturmytiska visorna med starka anknytningar till den gamla västnordiska sagodiktningen. Samma allsidighet präglar författarens behandling av de färöiska och de isländska visorna, även om utrymmets knapphet omöjliggjort detaljskildring.

Avdelningen om folksägnera inledes

med en orientering av C. W. von Sydow, »Om folkets sägner», med klarläggande av sägnernas miljö och uppkomst. Olika principer för sägnernas indelning vidröres och författaren stannar för vissa grupper uppgjorda särskilt med hänsyn till sägnernas uppkomst och livsbetingelser — minnessägnerna, ättsagor, upphovssägnerna, vittnessägnerna och hjältesagor. Därefter följer de olika specialartiklarna skrivna av olika författare. Sveriges och Finlands svenska folksägnerna av C. W. von Sydow har närmast karaktären av ett register av olika sägentyper medan H. Ellekilde i sin behandling av det danska sägenstoffet mera har ägnat sig åt en resonerande beskrivning. Översikten över de norska folksägnera av Reidar Thang Christiansen och K. Liestøl har närmast samma karaktär som von Sydows översikt över de svenska, även om framställningen är något mer beskrivande. K. Liestøls artikel om färöiska sägner och Einar Ol. Sveinssons om isländska äro båda relativt korta och av beskrivande karaktär.

Det kanske finns en viss anledning att beklaga, att det rika sägenstoffet i våra många otryckta samlingar ej kunnat utnyttjas för dessa översikter över nordiskt sägenstoff men det är å andra sidan ganska säkert, att översikterna därigenom skulle sprängt alla gränser. Kanske är en annan sak mer att beklaga, den nämligen att dessa översikter trots sin fyllighet och rikedom icke förmå ge en klar uppfattning om olika sägners utbredning inom det nordiska området. Den av von Sydow tidigare på folksagorna tillämpade ekotypläran skulle säkerligen kunna tillämpas även på sägenstoffet och man kan fråga sig, om man inte för våra folksägnerna skulle kunnat få fram värdefulla utbredningskartor. Förutsättningarna för ett sådant arbete skulle emellertid varit dels ett utnyttjande av arkivens rika otryckta material dels ett mera intimt samarbete mellan de författare, som nu svara för helt skilda områden. Som verket nu före-

ligger svarar ju varje författare för karaktäristiken av ett visst av politiska gränser insnört område. Detta har dock medfört upprepningar och bristande översikter för hela Norden. En real uppdelning av materialet men behandlat över hela området av samme författare hade kanske givit ett bättre resultat.

Folksagodelen inledes liksom den förra om sägnerna med en orientering av C. W. von Sydow, »Om folksagorna», där författaren söker karaktärisera de olika typerna av sagor och skilja dem från varandra allt efter som de till sitt väsen, uppkomst och spridning äro beroende av olika lagar. Författaren redogör även helt kort för ekotypbildningen samt förhållandet mellan det hela och de enskilda motiven i sagorna samt folksagoforskningens historia. I artiklarna om de olika ländernas sagor följes samma princip som beträffande folkvisor och folksägnerna. Först redogöres för insamlingsarbetet och publiceringen av sagoinsamlingar och sedan lämnas en skildring av sagornas olika arter. C. W. von Sydow lämnar en översikt över svenska folksagor i Sverige och Finland. Han uppdelar sagorna i djurfablar, undersagor, legendsagor och novellsagor. H. Ellekilde har i sin artikel om danska sagor i stort sett samma indelning, men han har grupperat undersagorna i mindre grupper efter »de egenskaper, som äventyret kräver af sin helt, for at han kan vinde prinsessen, eller af sin heltinde, for at hon skal kunne ægte kongesønnen». Denna uppdelningsprincip blir i praktiken en uppdelning i två grupper, »Äventyrets helt» och »Äventyrets heltinde», vilket i och för sig mycket påtagligt visar, hur svårt det tycks vara att genomföra en logisk systematik av folksagostoffet. R. Th. Christiansen behandlar det norska sagostoffet och i korthet även färöiska sagor. Slutligen skildrar Einar Ol. Sveinsson de isländska sagorna. Såväl Christiansens som Sveinssons utredningar äro synnerligen givande och fylla på ett utmärkt sätt ändamålet att

ge en orientering över dessa båda länders sagostoff. Båda författarna ha gett sig i kast med den svåra uppgiften att klarlägga sagostoffets ålder inom landet. Denna historiska orientering av ett material, som tyvärr alltför ofta i den vetenskapliga behandlingen får det tidlösas karaktär, är särskilt glädjande.

Bandet om folkvisor, folksägnerna och folksagor som helhet har en stor uppgift att fylla. Säkerligen gäller för denna unga vetenskapsgren, folkdiktforskningen, att ingenting göres, som inte inom kort kanske kan göras bättre, då en bättre översikt över materialet kan erhållas. Tyvärr ligger större delen av det samlade materialet av svenska folksagor och sägner ännu oordnade, oregistrerade och därför så gott som oåtkomliga för forskningen i olika arkiv, och då den utländska forskningen vill citera svenska folksagor citeras blott Finlands svenska folkdiktning, det enda som är forskningen tillgängligt. Det är en heder sak för svensk vetenskap att sörja för att det hittills spridda och undanträngda folkdiktstoffet blir tillgängligt för forskningen. När det sker kommer bilden av vår sago- och sägendiktning säkerligen att i många stycken bli en annan än i föreliggande band av Nordisk kultur, men den sammanfattning som det lämnat är ännu det bästa som kunnat åstadkommas och kommer att vara till gagn såväl för vetenskapen och den akademiska undervisningen som för intresserade lekmän.

XXVII. Konst.

Bandet om konsten i Norden är uppdelat i tre avdelningar, konsten under förhistorisk tid, den medeltida konsten och folkkonsten. I behandlingen av förhistorien, som ju för Nordens del i allmänhet räknas fram till medeltiden, har helt naturligt ingen uppdelning av området efter olika länder kunnat göras. Här gäller Norden som en enhet och de olika bidragen gestalta sig i stället efter ämnessynpunkt. Författarna äro genomgående specialister

var på sitt område med förstahandskännedom om materialet. Johs. Bøe redogör för den naturalistiska konsten under stenåldern, således de tidiga ristningarna och målningarna samt vissa strödda friskulpturer. C. A. Nordman behandlar de nordiska stenåldersfolkens konsthantverk d. v. s. i huvudsak keramiken, Johs. Brøndsted ornamentiken och formkonsten under bronsåldern, då konsten arbetar med ett helt nytt material, bronsen, och då keramiken träder helt i bakgrunden. Bronsålderns hällristningar, således vad man i allmänhet i dagligt tal menar med hällristningar, och av vilka de i Sverige mest kända äro de bohusländska, beskrivas av Gunnar Ekholm. Anknypande till sin behandling av bronsålderns ornamentik skildrar Johs. Brøndsted konsten under keltisk och romersk tid. Han kommer härvid in på ett synnerligen intressant problem, nämligen den skytiska konstens inflytande på den germanska djurornamentiken, tidigare upptaget till behandling huvudsakligen av Strzygowski och Rostovtzeff. Den tidiga vikingatidens konst behandlas av Jan Petersen och yngre vikingastil av Sune Lindqvist. Det enda land, som fått en egen artikel om den förhistoriska järnålderskonsten är Finland. Artikeln har till författare C. A. Nordman. Finlands säregna förhållande under den tid det gäller för svarar helt ett sådant undantag och visar att planläggningen av bandet gjorts med utgångspunkt från materialet självt och icke efter konstlade grunder. Avdelningen om den förhistoriska konsten avslutas med en ypperlig skildring av bildframställning i järnålderns konst av Haakon Schetelig. Författaren har här gjort många motivhistoriskt värdefulla sammanställningar. Särskilt intressant är hans påpekande av den stora roll, som textila avbildningar och målningar på förgängligt material med all sannolikhet spelat för motivens vandring. Detta problem har tidigare berörts av Henrik Schück och dennes antaganden, som då snarast hade karaktären av ar-

betshypotes, tycks med hjälp av senare funnet material, bl. a. Osebergstextilierna, vinna full bekräftelse.

Vid behandlingen av Nordens medeltida konsthistoria har varje land fått sin egen skildring. Detta faller sig helt naturligt. Vid medeltidens ingång bli de nationella gränserna mer märkbara än tidigare och den medeltida forskningen har dessutom i regel varit ganska nationellt begränsad. En sak för sig är att det i verkets korta översikter, där begränsning och koncentration krävs i så oerhört hög grad, icke kunnat beredas plats för hela medeltidens rika material. Således saknas helt i H. Cornells skildring av svensk medeltidsarkitektur de profana byggnaderna. Man har anledning antaga att dessa komma att behandlas i en annan del av Nordisk kultur. Hela medeltiden kan heller icke rimligtvis behandlas på knappa 25 trycksidor. Christian Elling skildrar den danska medeltidskonsten, Einar Lexow den norska, K. K. Meinander den finska och Matthias Þórdarson den isländska. I de olika artiklarna får man en klar uppfattning om för länderna typiska särdrag under den medeltida konstutvecklingen även om dessa särdrag icke strängt följa några politiska gränser. Genom den genomförda uppdelningen har emellertid det för olika länder väsentliga kunnat framhållas.

Avdelningen om folkkonst är kanske den, som i sammanfattad form ger de största resultaten och de flesta nyheterna. Det är egentligen första gången, som folkkonsten i de nordiska länderna fått tillfälle att träda fram. Denna del är därför så mycket mer välkommen. Man märker också vilket omsorgsfullt och stort arbete de olika författarna nedlagt för att i sina koncentrerade översikter få med det mesta och bästa möjliga. Inte minst värdefulla äro de rent terminologiska distinktionerna, varvid ofta nya termer måst skapas. Detta har särskilt Sigurd Erixon strävat efter i sin artikel om den svenska folkkonsten. Finlands folkliga konst skildras av K. K.

Meinander, för Norge svarar Gisle Midtun, för Danmark Jørgen Olrik och för Island Matthias Þórdarson. Författarnas behandling av sina ämnen varierar givetvis något. Alla ha de emellertid ett nytt, rikt och intressant material att framlägga. Den fortsatta forskningen inom folkkonsten i Norden har efter dessa klarläggande artiklar fått en fast grund att bygga vidare på. Att olika speciella grenar inom folkkonsten icke kunnat ägnas mer än korta avdelningar är en nödvändig begränsning. Genomgående för framställningarna är emellertid, att de verka koncentrat av ett rikt och väl bearbetat stoff.

Ett verk sådant som Nordisk kultur har helt naturligt väckt stor uppmärksamhet. I allmänhet har erkännandet av verkets värde och stora uppgifter mycket klart framkommit. Att det finnes forskare, som ha en annan mening och som även i utmanande form slungat ut den, är ett gott tecken. Om verket mottagits med neutral välvilja skulle det kunna tyda på att det icke hade så stor uppgift att fylla. Må diskussionen gärna fortgå om Nordisk kultur, allteftersom de olika delarna utkomma. Verkets fortsatta utgivande tager ingen skada av en kritik blott den är saklig. Från visst ensidigt arkeologiskt håll har man försökt ta till storsläggan särskilt mot behandlingen av de folkliga kulturföreteelserna, som ansetts vara buren av en vetenskaplig romantik för ämnet. Att sådant kan hända på tjugonde århundradets tredje decennium visar bäst, hur välbefärgat verket är. Man har ju hittills i allmänhet trott, att sådana yttranden endast kunnat dateras till slutet av 1800-talet.

ALBERT NILSSON.

Mäster Gudmunds Gilles Arsbok 1931 och 1932. Jönköping.

Årsboken 1931 inleddes med några vackra Jönköpingsbilder och en dikt till »Staden på

näset» av Bengt Stenmark. Professor Sven Ekman skriver »Ett och annat om Vätterns historia», Bror Kugelberg skildrar »Två arkeologiska promenader», Gustaf Vikner skriver om »Några minnen från livet på möbelverkstäderna i Jönköping på 1890-talet», Hjalmar Bjurulf skriver om »John Bauer, hemmet och hembygden». I »Den gamla gården» skildras några barndomsminnen från ett borgarhem i Jönköping på 1860-talet av Sigrid Rosell. »Naturskyddsområdet i Jönköping» beskrives av Bernhard Johansson. Carl Allgén skriver en kort uppsats om den 1903 avlidne framstående torvbotanisten Robert Tolf och Hjalmar Bjurulf propagerar för »Effektivt skydd för våra fornlämningar». Slutligen innehåller årsskriften »Gilleskrönikan» samt några kulturhistoriska småbilder »Staden förr och nu» och »Ur anteckningsboken».

Årsboken 1932 har likaledes några vackra inledande helsidesbilder. »Faktorsmidet i Bankeryd» skildras här av A. S. Suneson, »Östra Hamnkanalen i Jönköping» är några minnesanteckningar av Josef Lundin, Karl Bergstrand har ett personhistoriskt bidrag om läraren, organisten och klockaren »Johan Fredrik Berg», »Bronskniv och flintdolk» är en arkeologisk grävningsberättelse av Bror Kugelberg. Ett av de många bidragen till stadens historia är »I Jönköping den 6 november 1882», anteckningar av T. A. n., »En majmorgon vid Lillån» är en naturskildring av Bernhard Johansson. »Den gode skogsvårdaren måste helt enkelt vara naturvårdare» är kontentan av Arvid Reuterskiölds utredning om »Skogsvård och naturskydd». Årsboken innehåller slutligen gilleskrönika samt en del smärre bidrag.

S. A. Andrée. Minnen och anteckningar från polarfararens barndoms- och ungdomstid. Utgiven av Grenna hembygdsförening. Jönköping 1931.

Grenna hembygdsförening har utgivit en liten publikation, som så gott som helt

och hållet rör sig kring Andrée och Andrée-minnet. Efter en inledande beskrivning av Gränna av Viktor Fong skildras »S. A. Andrées släkt och barndom», »Andrées skoltid i Jönköping», »August Andrée och hans moder», »Andrées karriär», »Vandringen över drivisen» samt slutligen upptäckten av Andrée-fynden och »Hemfärden». Meningen har varit att i en billig bok giva en skildring av Andrée, hans liv och verk.

Hyttén-Cavalliusföreningen för hembygds-kunskap och hembygdsvård. Årsbok 1932. Växjö 1932.

Boken inledes med »Blad ur Växjö teaterhistoria» av K. Hilding Källén. Knut Merwald skriver om »Bilder ur Herråkra sockens historia», en värdefull skildring av gammaldags arbetsliv på landet. Erik Elgqvist bidrager med en uppsats »Om Tor och trollen och innebörden av ordet troll», byggd på anteckningar, som inkommit vid hembygdsförbundets pristävlingar. En av Kronobergs läns hembygdsförbunds bästa medhjälpare vid folkminnesinsamlingen, Blenda Andersson, skildrar »Julens firande i Vislanda socken i Varend under förra hälften av 1800-talet». Oskar Lidén skriver om »Skararps hus. Ett nyupptäckt medeltidsfäste i Sunnerbo». Och O. Th. Sjöfors publicerar »Ett bortglömt skaldebrev av Peter Wieselgren». Slutligen upptages boken av innehållsförteckning för de sedan 1920 utgivna årgångarna av årsskriften.

Hyttén-Cavalliusföreningens publikation i år är i likhet med sina föregångare en innehållsrik, värdefull och välredigerad bok.

Värnamo hembygdsförenings årsskrift 1932. Värnamo 1932.

Årsskriften hör till de bästa av våra mindre hembygdspublicationer. Den har ett rikt och växlande innehåll av vilket märkes: »Från den stora ofredens tid», en skildring från Karl XII sista för landet så olyckliga år, av Hanna Friberg, »Ingen vet var haren har sin gång», en kort uppsats om ortnamn av Axel Eile, »En stenåldersby vid Flåren», av Oskar Lidén, »Till bykvarnarnas historia» av signaturen Kåve samt några smärre bidrag.

Västmanlands fornminnesförenings årsskrift XX. Utg. av Sven Drakenberg. Västerås. 1932.

Årsskriften inledes med minnesblad över förre riksantikvarien Bernhard Sahlin och greve Axel Ridderstolpe, båda bortgångna under 1931. Sven Drakenberg publicerar »Wistelse- och Rese-Minnen» av Johan Gustaf Schultz, ett antal teckningar av landskap och byggnader från åren 1808 till 1855. Reinhold Odencrants har ett kort bidrag om »Ett vikingatidsfynd från Fellingbro», Maria Lindgren skriver om »Västerås domkyrkas medeltida textilier», Assar Jansson har ett bidrag kallat »Ur Sala landsförsamlings kyrkas byggnadshistoria», J. E. Brattström skildrar »En gammal köpmansgård i Arboga och dess ägare». Birgit Wennberg bidrager med »Ur Köpings snickareämbetes historia», Fred Lundqvist med »Felbhattstillverkning». Slutligen skriver Ragnar Girlow om »Västmanländska spånadsredskap» och Torsten Ericsson »Bidrag till 'brudstångens' historia». Årsskriften har som synes ett både växlande och intressant innehåll.

A. N.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XIV, 1933

RED. F. HAZELIUS

HÄFTE III

RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

SMÅMUSEERNAS KATALOGER

Även i de mest välordnade museum torde det finnas en del föremål, som ständigt utgöra forskarens och museimannens stötestenar. Det är sådana föremål, som en gång inkommit utan att tillräckliga uppgifter erhållits eller stått att erhålla om dem. Vanligast är väl, att ordentliga Ortsbestämningar saknas, men det händer också, att man inte fått klart för sig, vad föremålet en gång spelat för roll eller vad det använts till. Dylika stötestenar kan en museiman eller samlaren aldrig helt komma ifrån men de böra givetvis i möjligaste mån undvikas.

Denna tanke slår en särskilt, då man gör klart för sig, att intresset för kulturhistoriska samlingar och samlande för närvarande är större än någonsin i vårt land. Över allt sammanföras en massa kulturföremål till småmuseer av privatmän eller smärre föreningar. Man måste alltid böja sitt huvud i vördnad för detta starka intresse för vårt lands äldre odling. Men man gör detta ofta under det att man mot sin vilja får ett betänksamt uttryck i ansiktet. Man frågar sig onekligen ibland: »Skaffar män sig nu alltid ordentliga uppgifter om föremålens härkomst, fyndomständigheter, användning och dyl.» Och vidare. »Bli inte i många fall dessa insamlade föremål döda ting, ryckta ur sin miljö och sammanställda med en massa andra utan att man ens försökt att i några få ord klarlägga föremålets hemort och livsbetingelser? Hur många av våra smärre,

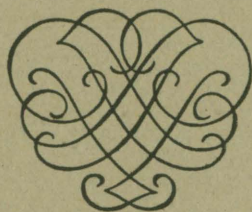
museala samlingar i Sverige föra t. ex. en ordentlig huvudluggare med de nödvändigaste uppgifterna om insamlade föremål? Och hur många har kommit så långt att de försökt att upprätta en beskrivande lappkatalog?» En statistik, upprättad med dessa synpunkter, skulle helt säkert visa en betänklighetsfull brist hos våra många småmuseer. Ännu finns det kanske möjligheter att reparera skadan genom att en del av dem, som varit med om insamlandet, ännu leva och kunna anlitas för inhämtandet av de nödvändigaste upplysningarna. Men snart är nog även den möjligheten borta.

I här berörda förhållanden ligger utan tvivel ett allvarligt fel, som de närmaste åren måste avhjälpas, om det inte skall bli för sent. Vid felets avhjälpande behöva emellertid inte de små samlingarna och museerna lämnas ensamma att efter bästa förmåga brottas med sådana problem som principer för huvudluggaren, lämplig typ för lappkatalogen, garanterad papperskvalitet etc. I de flesta län eller landskap finnas nu sammanslutningar, som kunna betraktas som centraler för hithörande ting och i allmänhet även med tillgång till utbildat folk. Det är då dessa sammanslutningars självklara uppgift inte bara att ge råd i enstaka fall utan även att taga initiativ för att så småningom nå fram till ett enhetligt och klokt genomfört system för olika samlingars förteckning. Vad huvudluggaren beträffar har ju Nordiska museet ett beprövat och väl fun-

*Program för Samfundets för hembygds-
vård årsmöte i Jönköping. Se sid 30.*

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

UTGIVEN AV
SAMFUNDET FÖR
HEMBYGDSVÅRD

ÅRGÅNG 14 / 1933

TREDJE HÄFTET

Endast det bästa är gott nog!
Jaga därför med

GYTTORPS
JAKTPATRONER

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en särskild rabatt av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags lösegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade- m. fl. försäkringar*.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

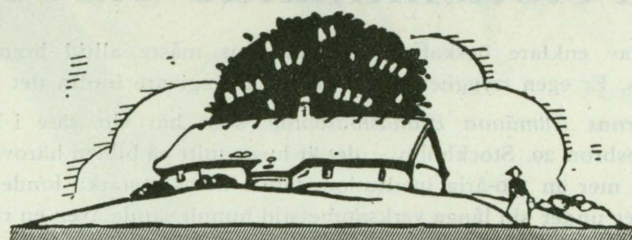
AKTIEBOLAGET
SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET
LUND

UTFÖR ALLA SLAGS
BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGDSVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSÅNSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421, 8280

MARDELL

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XIV, 1933

RED. F. HAZELIUS

HÄFTE III

RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

SMÅMUSEERNAS KATALOGER

Även i de mest välordnade museum torde det finnas en del föremål, som ständigt utgöra forskarens och museimannens stötestenar. Det är sådana föremål, som en gång inkommit utan att tillräckliga uppgifter erhållits eller stått att erhålla om dem. Vanligast är väl, att ordentliga Ortsbestämningar saknas, men det händer också, att man inte fått klart för sig, vad föremålet en gång spelat för roll eller vad det använts till. Dyliga stötestenar kan en museiman eller samlaren aldrig helt komma ifrån men de böra givetvis i möjligaste mån undvikas.

Denna tanke slår en särskilt, då man gör klart för sig, att intresset för kulturhistoriska samlingar och samlande för närvarande är större än någonsin i vårt land. Över allt sammanföras en massa kulturföremål till småmuseer av privatmän eller smärre föreningar. Man måste alltid böja sitt huvud i vördnad för detta starka intresse för vårt lands äldre odling. Men man gör detta ofta under det att man mot sin vilja får ett betänksamt uttryck i ansiktet. Man frågar sig onekligen ibland: »Skaffar man sig nu alltid ordentliga upplysningar om föremålens härkomst, fyndomständigheter, användning och dyl.» Och vidare. »Bli inte i många fall dessa insamlade föremål döda ting, ryckta ur sin miljö och sammanställda med en massa andra utan att man ens försökt att i några få ord klarlägga föremålets hemort och livsbetingelser? Hur många av våra smärre,

museala samlingar i Sverige föra t. ex. en ordentlig huvudluggare med de nödvändigaste uppgifterna om insamlade föremål? Och hur många har kommit så långt att de försökt att upprätta en beskrivande lappkatalog?» En statistik, upprättad med dessa synpunkter, skulle helt säkert visa en betänklighetsfull brist hos våra många småmuseer. Ännu finns det kanske möjligheter att reparera skadan genom att en del av dem, som varit med om insamlandet, ännu leva och kunna anlitas för inhämtandet av de nödvändigaste upplysningarna. Men snart är nog även den möjligheten borta.

I här berörda förhållanden ligger utan tvivel ett allvarligt fel, som de närmaste åren måste avhjälpas, om det inte skall bli för sent. Vid felets avhjälpande behöva emellertid inte de små samlingarna och museerna lämnas ensamma att efter bästa förmåga brottas med sådana problem som principer för huvudluggaren, lämplig typ för lappkatalogen, garanterad papperskvalitet etc. I de flesta län eller landskap finnas nu sammanslutningar, som kunna betraktas som centraler för hithörande ting och i allmänhet även med tillgång till utbildat folk. Det är då dessa sammanslutningars självklara uppgift inte bara att ge råd i enstaka fall utan även att taga initiativ för att så småningom nå fram till ett enhetligt och klokt genomfört system för olika samlingars förteckning. Vad huvudluggaren beträffar har ju Nordiska museet ett beprövat och väl fun-

gerande system. Vid intendentmötet i Stockholm 1930 fastställdes förslagsvis en bestämd typ för lappkatalog. Kunde sedan arbetet på alla punkter komma igång, innan det blir för sent, vore ju allt vunnet. Sedan lappkataloger upprättats åtminstone över de viktigaste samlingar, borde givetvis denna lappkatalog göras i två ex., varav det ena deponerades på ett centralt ställe inom varje provins. Detta skulle vara till stort gagn särskilt för forskare, som då utan att göra omfattande resor kunde få en översikt över materialet. Om han sedan önskade förstahandskännedom om någon del av detta, hade han dock i lappkatalogen en säker vägledning. En sådan lappkatalog i dubblett skulle således vara av stort värde icke bara för varje smärre museal samling utan även för provinsens centrala kulturminnesvård och för vetenskapsmännen. Det kunde ju förden-skull tänkas att småmuseerna i en eller annan form skulle kunna få kraftig hjälp vid uppläggandet av den första lappkatalogen. Men som sagt en huvudliggare för alla samlingar är det första steget i rätt riktning.

Man kanske skulle vilja efterlysa meddelanden — gärna i reklamform — om var den ene eller andre kan vända sig för att få råd samt lämpligt och nödvändigt material. En central med lager av

lämpliga blanketter för huvudliggare och lappkatalog borde med det snaraste träda i intim kontakt med landsorten. Tiden brådskar. Läns museer och länsintendenter böra vara initiativtagare och förmedlare vid lösandet av dessa för alla våra mindre samlingar absolut livsviktiga problem. Givetvis äro dessa ting minst lika viktiga för de större museerna men dessas nära anknytning till vetenskaplig forskning ha lyckligtvis medfört, att problemen här i stor utsträckning redan äro lösta. Insamlandet av föremål till de större museerna följer ju numera strängt vetenskapliga synpunkter och kompletteras genom omfattande inventeringar i fältet. Det är ute i landsbygden, där den vetenskapliga ledningen så ofta saknas, som det brister.

Till samlarna skulle man slutligen kunna ge ett råd: »Samla inte som om varje ny skätkniv till museet betecknade en kulturhistorisk räddningsbragd. Förteckna ordentligt vad som finns insamlat och genomför inventeringar i bygden till ledning för kompletterande insamling.» Om dessa huvudregler ej följas, riskera många av våra småmuseer så småningom att bli rena skräpkammare. Det är på tiden att klart skilja mellan antiksvärmeri och sund kulturhistorisk undersökning, insamling och forskning.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Samfundets för hembygdsvård årsmöte i Jönköping den 30 juni—2 juli 1933.

FREDAGEN DEN 30 JUNI.

Kl. 11.00 Ombudsmöte å Rådhusalen. Förhandlingar. Diskussionsämne Hembygdsvårdens organisation.

Inledare: tillsyningslärare Herr AXEL FORSMARK. Årsmötets deltagare inbjudas.

Jönköpings nuvarande rådhus uppfördes såsom läroverkshus 1867. En grundlig inre omändring skedde år 1914. Den gamla aulan, som upptog två våningars höjd, uppdelades i stadsfullmäktiges sessionssal på andra och Rådhusalen, även kallad Val-

hallasalen, på tredje våningen. En hel del konstverk tillhörande Norra Smålands konstförening hänga i Rådhusalen.

Kl. 14.30 Årsmöte å Rådhusalen.

Hälsningstal av landshövding C. MALMROTH.

Föredrag av borgmästare O. DAHLBÄCK: Viktor Rydberg. Förhandlingar.

Kl. 17.00 Samling vid Stugan i Stadsparken. Demonstration av friluftsmuseet i Stadsparken av museets intendent major S. E. ENGDAHL.

De äldre kulturhistoriska byggnader, som äro inrymda i Jönköpings stadspark, utgöra ett av landets främsta friluftsmuseer. Först må nämnas Bäckaby kyrka och Solberga klockstapel, som mäktigt bidraga till det vackra linjespelet på västra urbergsåsen. Ryggåsstugan, bodar, bymagasin och knekttorp ligga utmed en gångväg i N-S. Spridda i parken ligga trädtrageriet från Gnosjö och marknadsboden från Linneryds socken.

Kl. 18.30 Middag å Alphyddan.

Restauranten Alphyddan är belägen vid västra förkastningsbranten med härlig utsikt mot Visingsö och Omberg i norr, över östra urbergsåsen, Tabergsådalen och skogslandskapet i söder. Beträffande detaljerna i den närmaste landskapsbilden se Gudmundsgilletts orienteringstavla för turister inom området.

LÖRDAGEN DEN 1 JULI.

Kl. 9—10 Besök å Norra Smålands fornminnesmuseum under ledning av major S. E. ENGDAHL.

Museet är inrymt i stadens gamla rådhus, ritat av Erik Dahlberg under dennes tid som landshövding i Jönköping. Rådhuset var färdigt 1699. Å nedersta våningen äro inrymda stenålders- och bronsålderssalarna och de rika medeltidsfynden från Piksborgs utgrävning. I andra våningen finnas samlade minnen från bl. a. skrävåsen och brandvåsen i det gamla Jönköping och en förnämlig samling kyrkliga

konstföremål från 12:te fram till senare århundraden i flera salar. Tredje våningen rymmer en mängd bohagsting, redskap och verktyg.

Kl. 10—11 Frukostpaus.

Utfärd Jönköping—Huskvarna—Norrahammar—Taberg—Bottnaryd—Habo—Jönköping.

Kl. 11.00 Avfärd från Järnvägstorget. Besök å Rumlaborg.

Vid mötet av Västra och Östra Holvågarna anlades under 1200-talet Humlaborg senare Rumlaborgs fäste. Detta spelade en stor roll under brödrastriden mellan Magnus Ladulås' söner. Borgen befästes under Albrekts av Mecklenburg tid. Rumlaborg förstördes av bondehären under Herman Berman i Engelbrekts frihetskrig år 1434. Stora utgrävningar med rika fynd i inre vallgraven och å borgkullen ha utförts sommaren 1932 av Huskvarna hembygdsförening.

Kl. 11.50 Tur upp till Adalsvägen.

Adalsvägen anlades 1921—1923 som statens nödhjälpsarbete. I stupande klippbranter är vägen utsprängd. Den vindlande vägbanan, skyddsstenarnas rader, klippstup och fall samverka till att göra Adalsvägen till södra Sveriges vackraste landsväg.

Huskvarna hembygdsförening har utfört vackra planteringar utmed vägen.

Gamla Klevabacken—Smedbyn—gamla Kvarnbron—Rogberga kyrka—Barnarp—Norrahammar—Taberg.

Norrahammars kyrka, byggd efter ritningar av stadsarkitekten Göran Pauli. Altartavlan av Georg Pauli. Invigd år 1931.

Kl. 14.00 Kaffe och smörgåsar å Tabergs turisthotell.

Boeryd—Sanderyd—Åsen—Bottnaryd—Habo—Jönköping.

Bottnaryds gamla träkyrka med intressanta tak- och väggmålningar.

Habo träkyrka med klockstapel är en av de märkligaste i sitt slag i Sverige. Kyrkans inre är smyckat med målningar från golv till tak.

Kl. 19.30 Middag å Stora Hotellet.

SÖNDAGEN DEN 2 JULI.

Kl. 7.30 Avfärd från yttre hamnen med ångbåt till Visingsö.

Vätterns *gravsänka* är intressant ur geologisk och turistisk synpunkt. 1 km norr om hamnen är depressionens djupaste punkt omkring 120 m. De skogklädda förkastningsbranterna ge en ståtlig inramning åt sjövidderna. Rosenlunds erosionsbranter, där rester av glaciala fjällväxter äro funna, lysa skarpt gula. Vistakullehorsten, omgiven av Edeskvärnaravinen, Landsjöbäcknet och Gisebodalen, höjer sin kupol på östra stranden. Västerut skiljer Bankerydsdalen Målskogshöjden i söder från Hökensåsens utlöpare i norr. Närmare Visingsö dominerar Västana herresäte de östra strandbranterna.

De gamla götiska konungarna sågo det värde Visingsö hade som försvarspunkt ävensom dess skönhet. På öns södra udde anlades Näs eller Näsbo slott. Vilken konung, som var dess byggherre, vet ingen. Här har dock mången av Svea och Göta konungar hållit hov. Den siste konungen, som dog på Näs, var Magnus Ladulås. Under de olyckliga brödrafejden mellan hans söner brändes slottet, som var förpantat till danskarna, av smäländske riddaren Carl Elineson Sparre. Därefter synes ej öns namn i historien förrän dess stora glansperiod inträder 1561, då det blir Braheska ättens grevskap. Tillsammans med detta namn strålar det 120 år. År 1562 började Per Brahe d. ä. att bygga *Visingsborgs slott* på öns östra sida. Hans son Magnus, vilken ärvde grevskapet, fortsatte sin faders verk och byggde den del av slottet, varav ruinerna ännu finnas kvar. Hans brorson Per Brahe d. y. fullbordade slottet och befäste detsamma. Efter hans död 1680 indrogs hela grevskapet, vilket utvidgats så att det var 12½ kv. mil stort. Slottet fick förfalla och användes till förvaringsplats för ryska krigsfångar. En natt strax före jul 1718 antändes det och nedbrann.

Ön var fordom indelad i två socknar, Ströja och Kumlaby med var sin kyrka. Den förra blev *Visingsborgs slottskyrka*. Grev Magnus påbörjade omändringen av den gamla romanska kyrkan, och Grev Per fullbordade hans verk, så att den blev en av de vackraste landskyrkorna i vårt land. *Kumlaby ödekyrka* har nyligen blivit restaurerad, varvid de vackra 1400-talsmålningarna ha blivit framknackade under putsen, som sedan ett par hundra år dolt desamma.

Kl. 9.30 Start med remmalag från Visingsborg till Kumlaby och Brahekyrkan.

Kl. 11.00 Gudstjänst.

Kl. 12.00 Kyrkan demonstreras av stadsarkitekten G. PAULI. Promenad genom valvet till turisthotellet.

Kl. 13.00 Lunch.

Kl. 14.00 Avfärd med ångbåten till Gränna.

Julen 1651 tillbringade greve Per Brahe d. y. på sitt kära Visingsborg. Därifrån gav han den 24 januari 1652 privilegier åt den enda stad i Sverige, som erhållit stadsrättigheter av en enskild man. Den fick namnet *Brahe-Gränna*. Greven gav staden 7½ hemman till dess underhåll. Vid reduktionen miste den sina grevliga privilegier år 1681. Det dröjde till 1693, innan Karl XI gav staden nya.

Gränna i körsbärs- och äppelblommens tid är en fruktbarhetens och naturlyrikens höga visa. Att polkagrisarnas och grevparens stad är livligt uppskattad av turister visar följande uttalande i en tysk tidskrift: »Jönköping är en stad och ligger i närheten av Gränna.»

Kl. 15.00 Gränna hembygdsförenings sommarfest.

Blomstertåg utgår från Nortull kl. 15. Kl. 16 ringer Gränna gamla rådhusklocka festdeltagarna samman. Hälsningstalet hålles av hembygdsföreningens ordf. fabrikör A. E. Bolling. Festtalet hålles av Riksantikvarie S. Curman om »Arthur Hazelius,

ett 100-årsminne». Programmet upptager dessutom sång och musik m. m.

Kl. 19.00 Middag å Ribbagården.

Kl. 22.00 Avfärd med ångbåt.

KOSTNADER.

Fredagen den 30 juni.

Middag pris kr. 5:—.

Lördagen den 1 juli.

Buss, kaffe i Taberg, middag pris kr. 9:—.

Med egen bil pris kr. 6:—.

Söndagen den 2 juli.

Ångbåt, remmalag, frukost, middag pris kr. 13:—.

Gäster äga medfölja. För dessa erläggas en avgift av kr. 3:— per person.

Anmälningar skola vara insända till Samfundets expedition, Grönegatan 14, Lund före den 22 juni 1933. Anmälningsskort medföljer detta häfte.

Beställning av rum göres antingen direkt hos respektive hotells portierier eller genom mötesbyrån t. o. m. den 28 juni adress V. Storgatan 37, tel. 1445, och fr. o. m. den 29 juni adress Rådhuset (rummet omedelbart innanför Valhallasalen åt söder).

Hotell i Jönköping:

Stora Hotellet, pris pr rum fr. o. m. kr. 4:50

Grand Hotell 3:—

Park Hotell pris pr rum fr. o. m. kr. 3:50

Halls Hotell (inga drickspengar) 3:50

Industrihotellet 3:—

Strand Hotell (familjehotell) 3:50

Byggmästareskolan i Åkarp.

Sjunde årskursen vid byggmästareskolan i Åkarp avslutades den 1. april. Skolan har besökts av 18 elever. Sex elever ha erhållit stipendier, därav 4 å 100:— och 2 å 75:—. Dessutom har ett stipendium å kronor 100 utdelats av Cimbris hamns Tegelbruksaktiebolag. Rantefria studielån ha beviljats till fyra elever.

Byggmästarekurser.

Under tiden 19—28 april har en byggmästarekurs avhållits å Tenhults lantmannaskola i Jönköpings län, till vilken Jönköpings läns hushållningssällskap hade beviljat anslag. Kursen stod under inspektion av föreståndaren för lantmannaskolan, K. O. Runefors och besöktes av 10 elever. Såsom lärare tjänstgjorde arkitekt Gottfrid Beijer och ingenjör Gösta Nordstrand.

I samarbete med Samfundet har Kronobergs läns hushållningssällskap anordnat en byggnadskurs i Växjö under dagarna 10—12 april. Kursen besöktes av 12 elever.

EN ÖVERSIKT AV SAMFUNDET S:T ERIKS VERKSAMHET UNDER 1931—1932

Av Fil. kand. Marshall Lagerquist

Samfundet S:t Eriks uppgift är enligt stadgarna att sprida kännedom om Stockholms historia i vidsträckt bemärkelse, att väcka intresse och förståelse för bevarandet av stadens kulturhistoriska minnesmärken och att verka för tillgodoseendet av

historiska och konstnärliga krav vid huvudstadens omdaning och utveckling.

Vid 1932 års slut kunde Samfundet räkna 1216 årligen betalande medlemmar. De ständiga ledamöternas antal uppgick vid

samma tidpunkt till 68 och hedersledamöternas till 6. Hans Maj:t Konungen har alltsedan 1902 varit Samfundets höge beskyddare.

Den 27 april 1931 avgick Samfundets ordförande professor Henrik Schück och efterträddes av justitierådet Nils Alexanderson. Vice ordförande har varit riksantikvarien Sigurd Curman och skattmästare direktör Gunnar Palme. Den 12 maj 1931 utsågs andre intendenten Gösta Selving till sekreterare efter intendenten Sigurd Wallin, som av sagt sig uppdraget. Samfundets ordförande har i enlighet med stadgarna även varit ordförande i styrelsen.

Vid vårsammanträdet den 7 april 1932 antogs slutgiltigt det av styrelsen framlagda förslaget till sänkning av avgifterna för ständiga ledamöter till 50 kronor årligen i 4 år eller 150 kronor en gång för alla, vilket förslag vid höstsammanträdet föregående år antagits såsom vilande.

Vid vårsammanträdet den 27 april 1931 höll intendenten Sigurd Erixon föredrag över ämnet »Stockholms allmogebebyggelse — där storstaden bryter sig mot landskulturen», en översikt av den undersökning, som intendenten Erixon utfört på uppdrag av Rådet till skydd för Stockholms skönhet. Vid höstsammanträdet den 15 december lämnade sekreteraren, med anledning av att trettio år förflutit sedan Samfundet stiftades, en redogörelse för dess verksamhet under de gångna åren. Skriftställaren Gustaf Näsström höll vid samma tillfälle föredrag över ämnet »Stockholms stadsbilds utveckling under trettio år». Professor Ragnar Josephson höll vid vårsammanträdet den 7 april 1932 föredrag över ämnet »Tessin och vår tid» och professor Nils Ahnlund vid höstsammanträdet den 7 december över ämnet »Gustav II Adolf och Stockholm». Några dagar före det sistnämnda sammanträdet hade Samfundets medlemmar beretts tillfälle att under sakkunnig ledning bese Gustav II Adolfs utställningen i Nordiska museet.

Under 1932 anordnades för Samfundets medlemmar ett antal visningar av olika delar av Stockholm. Början gjordes den 29 maj med en vandring i Staden mellan broarna. Deltagarna samlades i Börshuset, där docenten Adolf Schück lämnade en kortfattad redogörelse för det medeltida Stockholms uppkomst och utveckling, varefter besök gjordes i bl. a. Gamla Riksbanken, Överståthållarepalatset och Vindragarelagets härbärge vid St. Hoparegränd. Den 12 juni företogs en utfärd till Bromma med demonstration av kulturhistoriskt intressanta byggnader, fornlämningar och geologiska formationer samt villa- och småstugubebyggelse i trädgårdsstäderna. Slutligen anordnade Samfundet i samarbete med föreningen Tekniska Museet en båt-färd genom Hammarbyleden till Kvarnholmen.

Samfundets årsbok för 1931, omfattande 14 tryckark, utkom under april månad och innehöll följande uppsatser: Bostadsbyggandet i Stockholm efter kris-åren av Olof Thunström, Ekeby och Stockholm av Sune Ambrosiani, När Makalös byggdes av Sten Karling, Cortèger vid kröningar och hovfester av Axel Cronquist, Stockholms äldsta skjutbanor av Arthur Dunér, Kvarteret Mäster Mikael och skarprättaren Mikael Reisuer av G. O. Gunne, De förlorade tänkeböckerna 1530—1538 av Nils Östman.

Årsboken 1932, likaledes omfattande 14 tryckark, utkom under mars månad, innehållande följande bidrag: Några Stockholmsbilder av Elias Martin av Ragnar Hoppe, Två påtänkta men aldrig fullbordade gravryverk över Stockholm av Arthur Sjögren, Arres ritskola av Gösta Malmberg, Näckströmstrakten och Packaretorgviken av Albert Löfgren, Slussområdets reglering av Olof Thunström,

Fynden vid Slussplan och den senmedeltida stadsmuren av Tord O:son Nordberg, Boskapsskötsel och jordbruk i det gamla Stockholm av Gösta Berg.

År 1923 inköpte Samfundet Vindragarelagets härbärge vid St. Hoparegränd i Staden mellan broarna. Huset, som vänder sin trappgavel mot den smala gränden mellan Österlånggatan och Skeppsbron, torde härröra från 1500-talet. Det kom i Vindragarelagets ägo i början av 1800-talet, vid vilket tillfälle laget lät hugga in sitt emblem, stockkniven och sugaren, i kartuschen över portalen. På grund av att laget ej längre kunde beredas utkomstmöjligheter, måste det 1930 upplösas, och därmed försvann den sista återstoden av de gamla hantverksorganisationerna i huvudstaden. Några av lagets arbetsmetoder hade dessförinnan förevigats på film, som i journalsyfte upptagits av A/B Svensk Filmindustri. Vid lagets upplösning inköpte Samfundet dess inventarier och arkiv för att för all framtid bevaras. I avsikt att återställa inventarierna i ursprungligt skick igångsattes 1931 konservering, som vid årsslutet 1932 ännu ej slutförts.

År 1913 avled Samfundets mångårige skattmästare och ledamoten av dess första styrelse grosshandlaren Johan Unman. I sitt testamente hade han förordnat, att en del av hans stora förmögenhet skulle efter hans död överlämnas till Samfundet såsom en fond, vars årliga avkastning skulle komma stockholmsforskningen till godo. Krigs- och efterkrigsårens ogynnsamma ekonomiska förhållanden hade till följd, att fonden ej lämnade någon avkastning förrän 1921, men alltsedan dess har Samfundets styrelse årligen anslagit betydande belopp i överensstämmelse med testators önskan. År 1931 beslöt styrelsen anslå följande summor, sammanlagt 21,500 kronor, av fondens avkastning till här angivna ändamål: till Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinavians historia ett understöd av 2,000 kronor, vilket sedan 1921 årligen utgått med detta belopp, som

bidrag till uppförande av Skansens Stockholmskvarter 5,000 kronor, som bidrag till Stockholms kyrkors beskrivning i verket »Sveriges Kyrkor» 4,000 kronor, som bidrag till utgivande av band II av Albert Löfgrens arbete Stockholms kanngjutarskrå 5,000 kronor, som bidrag till utgivande av Samfundets uppmättningsritningar, ingående i serien »Svensk Arkitektur», 3,500 kronor och som bidrag till utgivande av Carin Lindskogs arbete om stadsdelens kring Roslagstull äldre historia 2,000 kronor. 1932 uppgick det sammanlagda beloppet av de bidrag, som styrelsen beslutat anslå, till 16,000 kronor. Förutom det sedvanliga understödet av 2,000 kronor till Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinavians historia, anslogs som bidrag till uppförande av Skansens Stockholmskvarter 5,000 kronor, som bidrag till Stockholms kyrkors beskrivning i verket »Sveriges Kyrkor» 4,000 kronor, som bidrag till Samfundets uppmätningar i Staden mellan broarna och till kompletteringar av Stockholmsregistret 4,000 kronor och till docenten Erik Neuman för en undersökning av 1600-talets stockholmspråk på grundval av tänkeböckerna 1630—1633 1,000 kronor.

Enligt Johan Unmans testamente står även ett årligt anslag till Samfundets förfogande för kopierande av porträtt av framstående svensk man eller kvinna att överlämnas till Högre Realläroverket på Norrmalm. Under år 1931 och 1932 anskaffades följande porträtt, nämligen av Gustaf Dalén, Sixten von Friesen och Sigfrid Almquist.

Med anledning av herr Otto Wallenbergs motion i stadsfullmäktige om utredning beträffande rivning av Södra stads- huset (12, 1932) yttrade sig Samfundets styrelse i skrivelse den 31 mars 1932 till stadsfullmäktige. Styrelsen hemställde, att Södra stadshusets bibehållande måtte bli- va en av de grundläggande förutsättningarna för det fortsatta utarbetandet av förslag till slussstraktens ordnande och

framhöll byggnadens stora kulturhistoriska värde. I samma riktning uttalade sig även Stadsmuseikommittén och Rådet till skydd för Stockholms skönhet.

Vid Samfundets konstituerande sammanträde 1901 framhöll initiativtagaren professor Wilhelm Leche som en av Samfundets icke minst viktiga uppgifter att »anskaffa en god samling fotografier och avbildningar av äldre byggnader, framförallt sådana som hotas med rivning». I sådant syfte igångsattes 1906 med ekonomiskt stöd av Stockholms stad en brett lagd registrering av huvudstadens bestånd av kulturhistoriska byggnader. Under de senare åren har arbetet med detta Stockholmsregister bedrivits med stöd av Unmanska fonden och har under en följd av år stått under ledning av Samfundets nuvarande sekreterare andre intendenten Gösta Selling. Det av Samfundet utgivna arbetet Borgarhus i Gamla Stockholm samt bildhäften Kungsholmen och Södra Djurgården visa några resultat av denna registrering. Under de två sista åren har arbetet med Stockholmsregistret inriktats på komplettering av det tidigare insamlade materialet.

Som ett led i en utförligare undersökning av de kulturhistoriskt märkliga inre kvarteren i Staden mellan broarna har arkitekten J. Albin S:son Stark på uppdrag av Samfundet under 1931 och 1932 låtit verkställa en utförlig uppmätning av kvarteren Ceres och Cassiopea, kompletterad med byggnadsbeskrivningar. Bland övriga uppmättningsarbeten kunna nämnas de av arkitekterna J. Beck-Friis och A. Castberg uppmätta husen vid Skeppsbron, utgörande förarbeten till ett häfte med skeppsbromätningar, som Samfundet planerar att utge i samarbete med Svenska Arkitekturmännens förening.

Då det gällt att bevaka de kulturhistoriska intressena vid rivningar och ombyggnader av äldre fastigheter inom Stockholm har Samfundet tidigare intimt samarbetat med Rådet till skydd för Stock-

holms skönhet. Numera har denna funktion övertagits av den kommunala institutionen Stockholms Stadsmuseum, vars tillkomst man har all anledning att hälsa med tillfredsställelse. Förutsättningar för en rationell kulturminnesvård i huvudstaden ha härigenom skapats.

Samfundet S:t Eriks årsbok 1933. Utg. genom Gösta Selling. Wahlström & Widstrand, Stockholm, i distr.

Samfundet S:t Eriks årsbok 1933 föreligger redan som en publikation på 206 trycksidor. Innehållet rör sig både om de moderna framtidsproblemen för huvudstaden och dess äldre historia. Hakon Ahlberg skriver om »Stockholmsnaturen som folkpark», en utmärkt utredning om en modern storstads parkproblem. Uppsatsen kompletteras av en mängd goda foton, bland dem icke mindre än 16 flygbilder. Genom sina väl genomtänkta och kloka synpunkter ger arkitekt Ahlberg i detta bidrag värdefulla riktlinjer för stadens styrande myndigheter, säkerligen värda allt beaktande vid gestaltningen av stadens parker och öppna platser. Sten Karling skriver om »Axel Oxenstiernas palats i Stockholm», och visar att den store rikskanslern haft planer på att bygga ett palats åt sig på den tomt, där riddarhuset sedan kom att uppföras. Karling menar, att ritningarna till detta planerade bygge utförts av den 1637 inkallade Simon De la Vallée, som sedan utarbetade ritningarna för riddarhuset. Oxenstiernas planlagda bygge kom emellertid icke att utföras. Först sedermera, trol. 1653, påbörjade rikskanslern ett palatsbygge vid Storkyrkobrinken, som emellertid icke blev slutfört som bostadspalats utan senare kom att användas till banklokal. I sin utgestaltning kom det emellertid helt att få karaktären av ett palats. Karling finner förhållandena tala för att Jean De la

Vallée är den konstnärlige skaparen av detta palats. Dagmar Anckarsvärd meddelar en skildring från Stockholm för åren 1789—1790, skriven av den polske vetenskapsmannen Johannes Baptista Albertrandi, som under dessa år företog en studiereesa till Sverige och vistades den mesta tiden i huvudstaden. Ove Leijonhufvud skildrar »En gustaviansk teater i Stockholms slott». »Två medeltidshus vid Storkyrkobrinken» är föremål för detaljerade skildringar ur olika synpunkter av flera författare. Folke Wernstedt skildrar den roll dessa båda hus spelade i en rätttegångstvist av år 1628, Gösta Selling be-

skriver byggnaderna, Erik Lundberg ingår på en jämförande studie av västerländska borgarhustyper, jämförda med husen vid Storkyrkobrinken. Årsboken avslutas med en skildring av »Slussområdets bebyggelse i äldre tider».

Samfundet S:t Eriks årsbok är som synes en innehållsrik och värdefull publikation och representerar på ett värdigt sätt Samfundets strävanden. Med den inriktning för sitt arbete, som Samfundet har och som klart framgår av årsboken, förstår man, att det icke kommer att saknas arbetsuppgifter även i ett fullt moderniserat Stockholm. A. N.

HEMBYGD SVÅRDEN I SKÅNE

Av Amanuens Albert Nilsson

Skånes Hembygdsförbund höll sitt årsmöte i Broby den 4 aug. 1932 på inbjudan av Göinge hembygdsförening. Härvid voro anslutna föreningar och institutioner representerade genom fullmäktige. Därjämte hade även representanter för ännu icke anslutna föreningar och andra intresserade inbjudits att delta i årsmötet och i stor utsträckning också infunnit sig. I samband med årsmötet hade anordnats en rundtur i Ö. Göinge och Villands härader, vilken vann stor tillslutning.

Till tjänst för de föreningar, som inom sina verksamhetsområden önska utföra inventeringar av förhistorisk eller etnologisk art, har förbundet uppgjort inventeringsblanketter av olika typer. Dessa blanketter erhållas gratis från förbundet under villkor att kopior av inventeringsresultaten eller dessa i original i och för avskrift inlämnas till förbundet. Inventeringsresultaten komma sedan att deponeras på vederbörande centrala institutioner för att

läggas till grund för senare utförda vetenskapliga detaljinventeringar eller för att vara kompletteringar till redan utförda undersökningar.

Genom förbundet har under året utarbetats ett förslag för enhetlig huvudliggare för museala samlingar. Det vore av största vikt, om smärre föreningar, som ha samlingar av en eller annan art men som ännu icke ha uppgjort noggranna förteckningar över dessa, med det snaraste upprättade sådana. Anvisningar och hjälp lämnas efter hänvändelse till förbundet, som även tillhandahåller önskat antal ark för huvudliggare till självkostnadspris.

Förbundet har undersökt lämpligaste typen för en lappkatalog för de smärre museala samlingar i Skåne, som ännu icke uppgjort sådan, och därvid stannat för det förslag, som fastställdes av intendentmötet i Stockholm 1930. I enlighet med förbundets riktlinjer har upprättandet av en sådan lappkatalog beslutats av flera

föreningar och av vissa igångsatts. Det är meningen, att denna lappkatalog skall upprättas i två exemplar, varav det ena skall sammanföras till en central realkatalog, som är förbundets egendom. Ett värdefullt och omfattande förhistoriskt och etnologiskt bildmaterial med beskrivningar kommer därigenom att vara tillgängligt för vetenskapsmännen på ett enda ställe.

Ett allt påtagligare samarbete har under året kunnat konstateras mellan Skånes Hembygdsförbund och till förbundet anslutna föreningar. Inom provinsen finnas också många framtida uppgifter för en rätt inriktad hembygdsrörelse, även om man icke alltid kan räkna med det nuvarande stora intresset för arbetet.

Under år 1932 har 19 stycken föreningar och andra institutioner varit anslutna till förbundet.

Förbundet har under år 1932 utgivit en årsbok.

Vid sidan om förbundets verksamhet, vilken hittills av brist på större resurser har måst hållas inom en mycket begränsad ram, ha flera större kulturminnesvårdande arbeten utförts inom landskapet. Sålunda ha omfattande arbeten nedlagts på iordningsställandet av den s. k. Kunga-graven vid Kivik, vilken kommer att invigas under juni månad. Arbetet har bekostats av Gustav-Adolfs-fonden. De vetenskapliga undersökningarna ha utförts av antikvarie Gustaf Hallström, assisterad av dr. J. E. Forssander. Restaureringsarbetet har utförts av byggnadsingenjör J. E. Liljegren under överinseende av Riksantikvarien och professor O. Rydbeck. Sjö-rups romanska ödekyrka har under året delvis restaurerats. Arbetet har fortgått så långt, att hela långhuset är under tak. Efter de tidigare utförda konserveringsarbetena vid Månstorp gavlar ha nu de vetenskapliga undersökningarna fortsatt med utgrävning för att klarlägga i marken ännu dolda lämningar. Såväl arbetena vid Sjörup som Månstorp leddas av antikvarie

Erik Lundberg och ha möjliggjorts genom enskilda donationer.

Nedan upptages endast en kort översikt över vissa föreningars verksamhet. Endast mera anmärkningsvärda händelser ha sålunda medtagits. En fullständigare förteckning på skånska hembygdsföreningar och liknande institutioner återfinnes i Tidsskrift för hembygdsvård 1932 hft. 1.

Falsterbo naturskydds- och fornminnesförening har ökat sina samlingar till 1,750 nr. En del anmärkningsvärda jordfynd ha va under året gjorts på den medeltida marknadsplatsen, bl. a. silltunnor och rester av en tunnbinderiverkstad. Dessutom har ett båtfynd gjorts i strandlinjen strax söder om Strandhotellet. Detta fynd har av fackmännen ansetts som ytterst värdefullt och daterats till folkvandringstiden. Lappkatalogisering av samlingarna har påbörjats efter anvisningar från Skånes hembygdsförbund.

Föreningen för fornminnes- och hembygdsvård i sydöstra Skåne. Museets samlingar uppgå nu till 7,400 nr. I samarbete med Lunds universitets historiska museum har framgrävts resterna av ett kapell vid Storgatan, uppfört av lybeckarna på fjortonhundratalet. Bland årets fynd märkes särskilt en vacker guldbelagd bronsdolk, funnen under ett vägbygge vid Brantevik och förvärvat till museet men sedan överlämnat till Statens historiska museum i Stockholm. Fil. lic. Egil Lönnberg har för föreningens räkning fortsatt fornminnesinventeringarna i Ingelstads härad.

Mellersta nordskånes hembygdsförening har inköpt två ryggåsstugor, av vilka den ena redan uppförts i hembygdsparken.

En ny hembygdsförening har under året bildats inom Åsbo härad, avsedd att omfatta socknarna Gråmanstorp, Kvidinge, Stenestad, Vedby, V. Sönnarslöv och Klippans municipalsamhälle och kallad »Söderåsens och Rönneådalens hembygdsförening». Föreningens ordf. är dr. Hjalmar Lundgren, v. ordf. fabrikör Alfred Rosen-

gren, sekr. agenten Johan Ahlin, Klippan samt kassör direktör Gustav Persson, Klöva hallar.

Bland nyutkommen Skånelitteratur märkes:

G. J:son Karlin, Kulturhistorisk förening och museum i Lund. 1882—1932. En minnesskrift utgiven till 50:årsjubileet av John Kroon, Ab. Malmö ljustrycksanstalt, Malmö 1932.

Ett ståtligt verk till »Kulturens» femtioåriga födelsedag över museets historia med dess skapare och intendent som författare. Att denna minnesskrift kunnat utkomma visar, att museet äger intresserade gynnare. Festskriften är ett praktverk liksom det av samma förlag förra året utgivna Scania Antiqua. Den är därjämte ett värdefullt dokument för hela Kulturhistoriska museets egen historia hittills.

Sveriges kyrkor. Skåne. Kävlinge kyrkor i Harjagers härad. Konsthistoriskt inventarium av Monica Rydbeck. Stockholm 1932.

Detta häfte om Kävlinge kyrkor är det först utkomna Skånehäftet i det stort anlagda verket Sveriges kyrkor. Ytterligare publikationer över andra skånska helgedomar ingående i serien beräknas utkomma ganska snart. I häftet skildras såväl den gamla kyrkan från 1100-talets senare hälft som den nya tegelkyrkan, uppförd i gotisk mönsterstil vid 1800-talets slut.

H. H. von Schwerin, Skånska herrgårdar efter Roskildefreden. Borelius, Lund 1932.

En akademisk avhandling, där författaren med konsthistorisk utgångspunkt klarlagt herrgårdsarkitekturen i Skåne efter provinsens övergång till Sverige 1658. Särskild vikt har lagts vid 1700-talet, då byggnadsverksamheten var som livligast i Skåne. Verket utgör en viktig fortsättning

på August Hahrs undersökningar av renässansens herrgårdsarkitektur. En angenäm språklig form och ett rikligt och utmärkt bildmaterial gör, att verket kan läsas med nöje icke bara av konsthistoriens fackmän utan även av intresserade lekmän.

Herrgårdsliv i Skåne för hundra år sedan. Joachim Stael von Holsteins dagböcker. Bokförlaget Scania, Malmö 1933.

Utgivaren av detta verk är författaren Pehr Johnsson, som därmed bragt till trycket en värdefull källa för kännedomen om den skånska adeln vid 1800-talets början. Dagböckerna giva i all sin torrhet intressanta bilder från de adliga kretsarna av resor, gästers besök och egna besök hos vänner i helg och söcken. Man får även en viss inblick i det politiska intrigspelet under Karl XIV Johans kronprinstid. Boken utgör dessutom ett värdefullt tillskott till den skånska adelns personhistoria.

Från skånska städer för ett par mansåldrar sedan. Utgiven av Ludvig Larsson. Gleerupska Univ. Bokhandeln, Lund 1932.

Utgivaren har här samlat skildringar, som utgöra de olika författarnas personliga minnen från sina hemstäder. Alla bidragen äro präglade av den säregna charm, som barndoms- och ungdomsminnen kunna få, då de berättas på ålderdomen. En viktig epok av de skånska städernas historia har blivit belyst genom denna bok.

Minnesskrift av Ystads fornminnesförening. 1907—1932. Lund 1932.

Ystads fornminnesförening firade under förra året sin 25-åriga tillvaro och utgav med anledning därav en vacker minnesskrift. Till största delen upptages verket av minnesanteckningar av två ystadsbor, nämligen »Självtbiografiska anteckningar» av Gustaf Aulin och »Minnen från Ystad under 1800-talets förra del» av Carl Ludvig Wilkens. Dessa memoarer rymma vik-

tiga bidrag till stadens person- och kulturhistoria.

Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1932. Borelius, Lund.

Under 1932 har Skånes Hembygdsförbund för första gången utgivit en publikation, avsedd att sedan utkomma årligen. Innehållet är av både konsthistorisk, arkeologisk, etnologisk och rent folkloristisk art. Årsboken strävar efter att i möjligaste mån upprätthålla den tidigare utkommande »Skånska Folkminnens» traditioner och samtidigt vara ett organ för den allmänt inriktade hembygdsvärden i Skåne.

Skånska föreningen för byggnadskultur. Årsbok 1932. Lund.

I denna vackra årsbok finner man ett rikt urval av artiklar berörande såväl gången tid som nutidens byggnadsskick och byggnadsproblem. Boken har ett värdefullt innehåll, är försedd med vackra och goda illustrationer och värd spridning långt utanför föreningens krets.

Malmö fornminnesförenings årskrift 1933. Malmö.

Malmö fornminnesförening har icke utgivit någon publikation sedan 1919, då föreningen firade sin 10-åriga tillvaro. Den nu utkomna årskriften är avsedd att vara den första i en skriftserie, som kommer

att belysa först och främst Malmö stads men därefter även hela provinsens historia.

Skånegillet i Stockholm. Årsskrift 1933. Stockholm.

Skånegillet i Stockholm har härmed utgivit sin tredje årspublication. Förutom gilleshistorik samt tal och dikter vid de tillfällen, då gillet samlats, fäster man sig särskilt vid Hans Wählin's uppsats »Barbarerna och idyllen», en skildring av det gamla och det nya Falsterbo.

Skånes diktare. Läsobok utgiven av Sven Kjersén. J. A. Lindblads förlag, Uppsala 1932.

I förlagets serie om olika landskaps diktare har nu boken om Skåne utkommit. Det är ett representativt urval ur åtskilliga skånska skalders verk, som härigenom föreligger i lättillgänglig form. En del saknas, och någon är kanske överflödigt, men som helhet är boken värdfull och välkommen.

Herta Odeman. Från skånska längor. Bonniers, Stockholm 1932.

Herta Odeman hör till dem, som även tidigare lyckats giva äkta allmogeskildringar. Hennes senaste bok har berättelser med en säker miljöskildring och en god psykologisk blick, även om stämningen genomgående är mörk. Den skånska humorn har ingen plats i dessa berättelser.

LITTERATUR

Utkast til Beskrifning öfver Thuringe Församling. Författadt Ar 1806 af Johan Ekström. Utgiven av Östra Södermanlands kulturhistoriska förening. Södertälje 1930.

Denna sockenbeskrivning har givetvis ett

stort intresse och värde. Den är visserligen inte äldre än sedan 1806 men för de bygder det här gäller, där den nya tidens förändringar väl varit större än på de flesta platser, betyder detta en lång tid. Boken är försedd med en mängd illustrationer dels äldre av Per Hiller-

ström d.y. och Pär Ulmgren dels även bilder av nu inom socknen befintliga äldre byggnader ritade av bokens utgivare, konstnären Torgny Dufva.

Dalarnas hembygdsbok 1931 o. 1932. Dalarnas fornminnes- och hembygdsförbunds årskrift. Falun.

Innehållet i årskriften för 1931 rör sig helt naturligt kring Dalarnas då nyligen bortgångne store son och diktare, Erik Axel Karlfeldt. Den inledes med hans dikt »Vallfärd». En ungdomsdikt av Karlfeldt, »Det första mötet», publiceras också i årskriften och man finner där även Karlfeldts tal till lantmännen vid jordbrukets dag i Hedemora den 29 juni 1924 samt doktor Karl Erik Forsslunds tal vid den döde diktarens grav. Karl Trotzig skriver därjämte om »Karlfeldt och hembygden».

Bland årskriftens bidrag i övrigt märkas »Den tidigaste järnåldern i Dalarna» av Gustaf Hallström, »Vår textila slöjd och fåren» av Lennart Wälstedt, »Bondes gård i Sundborns by» av Nils Sahlström, »Särnas och Idres äldre historia» av Karl Linge, »Siktmakeriet i Gagnef» av Erik Sundlöf samt »Dalarnas benålder» av Karl Trotzig. Dessutom innehåller årskriften ett par smärre meddelanden av Leksands konstgalleri och Gammelgården i Mora, litteraturanmälningar och Dalarnas fornminnes- och hembygdsförbunds årsberättelse för år 1930.

Även i Dalarnas hembygdsbok 1932 ljunder minnet av den store dalasonen Erik Axel Karlfeldt. Man finner här Karl-Erik Forsslunds »Tal vid avtäckningen av Karlfeldtsbysten i Karlbo» och en liten sällsynt vacker hittills opublicerad naturdikt av Karlfeldt, »Sjulsbo klint». Bland in-

nehållet i övrigt märkes »Tal över Falun», hållet på latin av Nils S. Fahlman i Uppsala 1667 och meddelat i översättning av E. Nordenstam, »Stormor i Daloms Leksands släkt» av Anders Västgärds, »Dalälvens namn förr och nu» av Bror Lindén, »Vidskepelse och finsk besvärjelse från södra Dalarna på 1600-talet» av P. Norberg, »Folktypsundersökningar i övre Dalarna», en intressant rasundersökning av Bertil J. Lundman, »Om nödbröd i Lima och Transtrand under forntider» av Strand Gustaf Persson, »Ett Swedenborgsminne i Norrbärke» av Karl-Erik Forsslund jämte ett par mindre uppsatser av samme författare, »Spilvandringar» och »En märklig botkälla». En trevlig skildring av pilgrimsfalken är »Kung Gerko på Bispbergs klack» av Rune Breitholtz. Därjämte innehåller årskriften flera smärre uppsatser, några dikter samt Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbunds årsberättelse för 1931.

Årsskriften är välredigerad med en tilltalande konstnärlig utstyrsel och ett stort antal illustrationer.

Torps socken. Årsbok utgiven av Torps hembygdsförening. Sundsvall 1931.

»Torps socken» hör till de mindre hembygdspublicationerna. David Palm skriver om »Torps bynamn — ett stycke kulturhistoria», A. Nordgren om »Våra vardagsplikter mot hembygden», Oskar Rydholm »Om skolväsendet i Torp», Nils Nordberg skildrar »Rullstensåsen i Ljungans dalgång» och Th. Lindström skriver om »Fornfyndet i Viken 1930». Slutligen publiceras en inventarieförteckning från ett bondhem av år 1794 samt föreningsmeddelanden m. m.

FRÅGOR OCH SVAR

Tidskrift för hembygdsvård öppnar härmed en frågeavdelning för sina läsare, där sådana frågor, som inkomma till Samfundets sekretariat eller byggnadsbyrå och som även kunna anses hava ett allmänt intresse, komma att publiceras. Insända frågor böra göras så korta och klara som möjligt. Endast svar, som icke kräva utförligare behandling, publiceras i tidskriften. Frågor, som fodra längre och detaljerade svar, besvaras personligen, om porto bifogas.

1. *Fråga.* Undertecknad skulle önska ritningar med arbetsbeskrivning för en lantgård i Östergötland. Var kan sådan erhållas och vad är kostnaderna?

P. R., Kimstad.

Svar. I den av Samfundet för hembygdsvård publicerade »Ritningar till lantmannabyggnader» (pris kr. 12:—, för medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 9:—) torde lämplig ritning finnas. För erhållande av arbetsbeskrivning hänvisas till Samfundets byggnadsbyrå i Stockholm, Kungsgatan 35 1 tr. Genom byrån kan även särskilda ritningar erhållas. Till medlemmar i Samfundet för hembygdsvård lämnas 15 % rabatt på ritningar.

2. *Fråga.* Äger tomt vid sjö i mellersta Skåne och ämnar där uppföra en 1-vånings sommarstuga. Önskar en typ, som något så när överensstämmer med ortens byggnadsstil. Vilket material är mest att tillråda? Var kan ritning erhållas?

Inflyttad Malmöbo.

Svar. Lämpligast torde vara med träkonstruktion på gjuten grund. Tegeltak att tillråda. Närmare upplysningar kunna erhållas genom hänvändelse till Samfundets byggnadsbyrås filial i Malmö, S. Förstadsgatan 82, tel. 2649.

3. *Fråga.* Äger villa i utkanten av mindre stad. Tomten är beväxt med mindre fruktträd och björkar vid ytterkanten. Vilken stakettyp är lämpligast?

P. N., Varberg.

Svar. Vi föreslå spjälstaket av trä med tvärt avskurna toppar. För övrigt be vi att få hänvisa till Svenska slöjdföreningen, Stockholm, som publicerat ritningar till trädgårdsstaket och tillhandahåller kopior.

4. *Fråga.* Vilken är den lämpligaste beläggningen för trädgårdsgångar med gräsmatta på sidorna.

Villaägare.

Svar. Vi tillråda beläggning med regelbunden flis, Komstad-, Ölands- eller Närkesflis.

5. *Fråga.* Till vår sockens hembygdsgård har en på annan ort boende sockenbo skänkt en del vävda dragdukar, som emellertid icke tillhöra bygden utan äro från angränsande härad. Kunna dessa dragdukar i alla fall användas för ryggåsstugan, som är typisk för trakten.

Styrelsemedlem i hembygdsförening.

Svar. I hembygdsgårdens idé ligger helt naturligt, att alla inventarier i gården eller stugan skola vara hemhörande i miljön. Man bör givetvis för den skull icke där placera sådana föremål, som icke organiskt tillhöra gården eller stugan.

SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD BYGGNADSBYRÅ

Utföra ritningar och arbetsbeskrivningar etc. till egna hem, lantgårdar, prästgårdar, m. m.

Ritningskostnad för egnahemsbyggnader utgår för måttsett ritning å väv i 100-dels skala i enlighet med nedanstående taxa:
flerfamiljshus, inrymmande högst 8 eldstäder samt
enfamiljshus, inrymmande högst 6 eldstäder efter
15:— kronor pr eldstad.

För större bostadshus eller byggnad avsedd till annat ändamål bestämmes kostnaden enligt särskild överenskommelse.

För medlemmar av Samfundet för hembygdsvård lämnas 15 % rabatt.

Sedan Samfundets för hembygdsvård byggnadsbyrå vid Statens Byggnadsbyrås avveckling enligt av Kungl. Maj:t utfärdat be- myndigande övertagit dess konsultativa verksamhet med tillhörande typritningsarkiv kan allmänheten hos Samfundets byggnadsbyrå även förskaffa sig kopior av de typritningar, som på sin tid utarbetades genom statens försorg till tjänst åt det statsunderstödda egnahemsbyggandet och till samma billiga pris som därvid av Statens Byggnadsbyrå tillämpats.

KUNGSGATAN 35, 1 tr. - STOCKHOLM

FILIAL: S. FÖRSTADSGATAN 82, 3 tr. - MALMÖ

GRAVKONST

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Inledning av arkitekt Harald Wadsjö

Innehåller ett 100-tal avbildningar efter nykomponerade gravvårdar och 8 typalfabet med siffror samt dessutom över 150 avbildningar efter gamla gravvårdar, belysande traditionen på detta område. I en särskild avhandling, försedd med över 90 illustrationer, behandlar professor *Helge Kjellin* symboler och emblem å gamla gravvårdar.

Pris kr. 8: 50

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 5: 50.

INNEHÅLL:

Småmuseernas kataloger	29
<i>SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD</i>	30
MARSHALL LAGERQUIST: En översikt av Samfundet S:t Eriks verksamhet under 1931-1932	33
ALBERT NILSSON: Hembygdsvården i Skåne	37
LITTERATUR	40
FRÅGOR OCH SVAR	42

Författarna äro själva ansvariga för innehållet i sina uppsatser.